

Šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež

Nikola Křížková

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Nikola Křížková**
Osobní číslo: **H17933**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti šikany, osobnosti agresora a klimatu domů dětí a mládeže.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: Tiskárenská/elektronická

Seznam doporučené literatury:

- KOLÁŘ, Michal. Skrytý svět šikany ve školách. Příčiny, diagnostika a praktická pomoc. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.
- ŘÍČAN, Pavel. Agresivita a šikana mezi dětmi. Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.
- CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
- MARTINEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

Vedoucí bakalářské práce: doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: 4. října 2019
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2020

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

L.S.

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (j. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26. 11. 2020

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejněním obhajobních prací;

²⁾ Vyšší škola nezpůsobilá zveřejňovat diplomové, bakalářské a rigorózní práce, a knihy, problémy obhajobou, včetně poznámek opomenutí a výsledky obhajoby proměňovat v závěrečné kvalifikační práci, kterou zpracuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdání uchazečem k obhajobě musí být sít nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určení, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo reprodukční.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nepatří práce školy nebo školní či vzdělávací zařízení, včetně-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu: k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené učitelem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho přímého vztahu ke škole nebo školnímu či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školní či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vědomí držitele, mohou se tyto osoby domáhat náhrady obvyklého projevu jeho vůle u soudu. Ústanovení § 35 odst. 3 má právní nadřazenost.

(2) Nemá-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užívat či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školního či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školní či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výjimek jiná dozatčeného v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přiměřeně kvýří výjimek dozatčeného školou nebo školním či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Ve své práci se budu zabývat bolestivým a stále se opakujícím a zkoumaným tématem, šikanou. Zaměřím se na šikanu ve volnočasových kroužcích. V domovech dětí a mládeže, ve střediscích volného času a ve sportovních kroužcích. Vyskytuje se vlastně šikana ve skupinách, kde mají děti společné zájmy? Na tuto otázku se pokusím odpovědět výsledkem výzkumu v praktické části této bakalářské práce, který je tvořen jak kvantitativně, tak kvalitativně.

Klíčová slova: šikana, agresor, oběť, volný čas

ABSTRACT

My thesis deal with a painful and continuously repetitive and researched subject, bullying. I focus on bullying in groups for leisure activities. In Children's homes, in leisure centres and sports clubs. Does bullying occur in groups, where children have the same interests? I try to answer this question by the result of research, described in the practical part of this bachelor thesis, both quantitative and qualitative.

Keywords: bullying, aggressor, victim, leisure

Mé velké poděkování patří vedoucímu práce, panu doc. Mgr. Jakubu Hladíkovi, Ph.D. za trpělivost, vždy velmi rychlou zpětnou vazbu a cenné rady. A poděkování patří také mé rodině za silnou podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

„Teď, když jsme se naučili létat v povětří jako ptáci a potápět se jako ryby, zbývá nám už jen jediné - naučit se žít na zemi jako lidé.“

G. B. Shaw

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ŠIKANOVÁNÍ.....	12
1.1 DEFINICE ŠIKANY	13
1.2 ZROD A VÝVOJOVÉ STUPNĚ ŠIKANOVÁNÍ.....	14
1.3 ZÁKLADNÍ FORMY ŠIKANY	17
1.4 ZLO, ČI DOBRO, ŠIKANOVÁNÍ NEBO ŠKÁDLENÍ.....	20
2 TYPOLOGIE AGRESORŮ A OBĚTÍ, VAROVNÉ SIGNÁLY A CO LZE DĚLAT?	21
2.1 TYPOLOGIE AGRESORŮ.....	21
2.2 TYPOLOGIE OBĚTÍ.....	23
2.3 CO LZE DĚLAT?	26
3 PREVENCE ŠIKANY, VOLNÝ ČAS A TVOŘIVOST	30
3.1 INSPIRACE PREVENCE ZE ZAHRANIČÍ	33
3.2 CO JE VOLNÝ ČAS?	34
3.2.1 Pedagogika volného času	34
3.3 TVOŘIVOST	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
4 VÝZKUMNÁ ČÁST	38
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A JEHO POJETÍ.....	38
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	39
4.3 VÝZKUMNÉ CÍLE	39
4.4 METODA SBĚRU DAT	39
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	40
4.6 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	43
4.7 PROBLÉMY A RIZIKA VÝZKUMU.....	43
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	45
5.1 VÝSLEDKY KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU	45
5.1.1 Spokojenost v kroužku, obsazenost v kroužku, vedoucí kroužku.....	46
5.1.2 Agresor, oběť	46
5.1.3 Opora.....	47
5.2 VÝSLEDKY KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	48
5.2.1 Kategorie	48
5.2.2 Shrnutí	54

6	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ KVANTITATIVNÍHO A KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	56
	ZÁVĚR	57
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	59
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	61
	SEZNAM OBRÁZKŮ	62
	SEZNAM TABULEK.....	63
	SEZNAM PŘÍLOH.....	64

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá bolestivým a často diskutovaným tématem - šikanou. Jak cituje autor Matthews (2015, s. 22) ve své knize Stop šikaně! oběť z USA: „*Nechci zemřít, ale je to jediný způsob, jak tu bolest ukončit.*“ Je samozřejmé, že dítě, které je šikanované, neuvažuje jasně, proto je velmi důležité rozpoznat signály, které dítě vysílá a věnovat mu maximální pozornost.

Cílem bakalářské práce je přiblížit tuto „chorobu“ dle tématické literatury v teoretické části, popsat výzkum a představit závěry v části praktické.

V první kapitole, tzv. úvodní, zasvětime čtenáře do definic šikany, popíšeme vývojové stupně šikanování dle autora Koláře, představíme základní formy šikany a přiblížíme rozdíl mezi šikanou a škádlením.

Šikany se zúčastňují dvě strany – agresor a oběť. V druhé kapitole se hlouběji zaměříme na popis těchto dvou aktérů a nabídneme možnosti řešení tohoto závažného problému.

Jaká preventivní opatření v boji proti tomuto disociálnímu chování můžeme aplikovat nám přiblíží kapitola třetí. V ní se zmiňujeme i o opatřeních, která zavedly okolní státy, a ze kterých bychom mohli čerpat inspiraci. Výzkum bakalářské práce byl prováděn ve volnočasových zařízeních. Je tedy nutné v této kapitole zmínit volný čas, pedagogiku volného času a tvořivost, která je nedílnou součástí činnosti ve volném čase.

Čtvrtá kapitola otvírá praktickou část této práce. Tato kapitola nám má objasnit co zkoumáme a jakým způsobem to zkoumáme.

Pátá kapitola prezentuje výsledky kvantitativního a kvalitativního výzkumu.

V konečné šesté kapitole jsou poznatky, které jsme při zkoumání zjistili, doplněny o fakta z literatury, tzv. shrnutí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŠIKANOVÁNÍ

Podle Koláře (2001) je šikanování všudypřítomné. Člověka může doprovázet celý život. Šikana podle Koláře začíná již v rodině mezi sourozenci, pokračuje ve školce a v dalších školách. Je přítomna v zájmových skupinách, na vojně, v zaměstnání, také v partnerských vztazích, v nemocnicích, jako příklad autor uvádí psychiatrie, vyskytuje se také mezi nájemníky domu a může končit třeba týráním seniorů v rodině nebo v domovech seniorů.

(Kolář, Bolest šikanování, 2001, s. 17)

Šikanu nestačí potírat, nestačí ji ani odsuzovat. Dle Autora Říčana (1995) je především třeba jí rozumět. Neznáme a ani neexistuje nějaký jednotný, vždy použitelný, vyčerpávající recept, jak na ni, co s ní. Každá třída, každá škola a každý případ šikany je trochu jiný a pokaždé vyžaduje jiný přístup a postup. Každá oběť šikany i každý agresor, který šikanu páchá jsou jedinečnou osobností.

Porozumět něčemu tak složitému, jako je lidské jednání, často vyžaduje ohlédnout se do historie a položit si otázku, jak moc se liší náš způsob života od toho, jak žili naši pradědové, jaký měli vztah k násilí, jakými obrannými prostředky se mu bránili atd. Je potřeba podívat se i očima sociologa: Jaké konflikty nejspíše nastanou mezi příslušníky různých sociálních vrstev a jak je můžeme vyřešit? Jaképak předsudky bývají příčinou napětí mezi lidmi? A například psychologa se zeptáme, jak je možné, že lidé dokážou být k sobě tak krutí. Naše úvahy se musí rozbíhat různými směry, i když téma zůstává totožné - agrese silných vůči slabším. (Říčan, Agresivita a šikana mezi dětmi, 1995, s. 11)

Brutální způsoby šikanování se jistě bolestivě dotknou každého ze zúčastněných a nikdo nebude mít problém s jejich označením. Potíž však je v tom, že nejsou vidět, protože se dějí v nepřítomnosti pedagoga.

Méně nápadné signály (kanadské žerty, ponižující přezdívky, smích při neúspěchu) bychom neměli podceňovat a vždy bychom je měli prověřit. V této situaci zpravidla bývá problém v tom, že toto šikanování není možné zjistit přímo, prostým dotázaním toho kterého žáka. Je zde potřebná odborná diagnostika a je nutné, abychom si našli čas alespoň na přátelský a povzbuzující rozhovor.

Pro rozpoznání šikanování je potřebné umět odlišit jiné typy agresí. Toto rozpoznání je velmi důležité pro první orientaci a především pro nápravu. (Kolář, Skrytý svět šikanování ve školách, 1997, s. 24)

To, že se chování dítěte zhoršilo, může být v důsledku šikany. I přes to, že je šikana v obecném povědomí, je její existence většinou trpěna. Bývá nenápadná a většinou se vyskytuje mimo dohled učitelů, to znamená, že oběti často trpí v tichosti. Jak již bylo zmíněno, z velké části má podobu verbálního napadání. Není ale výjimkou, že má řada chlapců a děvčat zkušenost s různými formami fyzického násilí. Při šikaně se můžeme setkat i s vážným ublížením na zdraví – polámané kosti nebo vnitřní krvácení. Když se ale dítěte, na kterém jsou patrné stopy fyzického násilí, zeptáte, kde k tomu přišel, nebude ochotné říct pravdu. Bojí se odplaty nebo nechce vypadat jako zbabělec. Je důležité se problémem zabývat, protože pokud se situace nebude řešit a dítě bude trpět dál, může to znamenat v pozdější životě i psychické postižení. Dnešní dospělí, kteří si v mládí šikanou prošli uvádějí, že trpí nejrůznějšími potížemi. Ženy jsou například nedůvěřivé, mají strach z nových situací, které neznají. Z mužů se zase stávají samotáři a jsou velmi málo komunikativní. Velké procento žen i mužů, kteří byli v dětství obětí šikany, se pokusilo o sebevraždu nebo se alespoň myšlenkami na ni zabývalo. (Train, Nejčastější poruchy chování dětí, 2001, s. 44 - 45)

1.1 Definice šikany

Když je v kolektivu značná nerovnováha sil, může docházet ke vzniku šikany, tzn. někdo se snaží proti druhé, slabší osobě užít násilí, chce oběti uškodit a vystrašit ji, či ji ohrožuje další agresí, která je většinou skrytá. Autor Coloroso tvrdí, že pokud se proti šikaně nezakročí, vystupňuje se v další prvek: teror. (Dubin, Šikana dětí s poruchami autistického spektra, 2009, s. 70)

Pokud se vytvoří nerovnováha sil a ta se začne tolerovat, pak jedna osoba těží z toho, že má podporu v okolí. Jestliže chce Joe šikanovat například Billa a okolí mu nevytvoří dostatečnou podporu, nebude zřejmě příliš úspěšný. „Podpůrnou základnou“ jsou Joemu k dispozici spolužáci, nazýváme je svědkové šikany. Pakliže svědkové nezasáhnou a Joemu neřeknou, že to, co dělá, není správné, pak je více než pravděpodobné, že bude Billa šikanovat opakovaně. Rozhodným faktorem zůstává skutečnost, že „agresor“ nemůže uplatnit svou sílu vůči „oběti“, jestliže existuje rovnováha sil. Pokud ale vrstevníci podporují šikanu, je to jasný příklad nerovnováhy sil. Dle autora Colorosseho celých 85 % případů šikany probíhá za přítomnosti svědků. Číslo jasně dokazuje, že je šikana

společenský jevem a neděje se ve vakuu. (Dubin, Šikana dětí s poruchami autistického spektra, 2009, s.70)

- Šikana je opakované a úmyslné psychické i fyzické ubližování slabšímu jedinci jedincem silnějším.
- Za šikanu označujeme chování, jehož záměrem je ublížit někomu jinému, zastrašit ho a ohrozit ho.
- Zneužívání moci je také šikana. (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 11)

Výchovné potíže spojené s šikanou mohou znamenat disociální vývoj osobnosti.

U dítěte se mohou vyskytovat např.:

- agresivita, terorizování a napadání slabších a mladších spolužáků, nedostatek soucitu s něčím nebo někým, trápení zvířat, ničení cizího majetku;
- oplzlé řeči, celková morální deprivace, předčasné sexuální zájmy a zkušenosti, destruktivnost;
- přemlouvání spolužáků k odporu proti učiteli či vychovateli;
- záškoláctví a členství v závadové skupině, přespávání mimo domov, volba nevhodných kamarádů;
- ztráta zájmu o vyučování a školu celkově, nadměrná lhavost, krádeže, hrubost a drzost.

(Kohoutek a kol., Základy pedagogické psychologie, 1996, s. 94)

Při výchově takto odlišných dětí bychom neměli zapomínat na pomoc odborných pracovníků – výchovných poradců, pracovníků pedagogicko-psychologických poraden.

1.2 Zrod a vývojové stupně šikanování

Autora přivedla snaha léčit celé skupiny zasažené virem šikanování k nutnosti rozlišovat různé vývojové stupně této choroby. V návaznosti a postupně na sebe vzniklo pětistupňové schéma, které bylo pro další práci se skupinou velmi užitečné.

Zjednodušeně lze říci, že to, co schéma zachycuje, je negativní proces, kterým se poškozují vztahy mezi členy skupiny. Tento proces je pravým opakem budování komunity. Pátý

stupeň označuje nejhorší podobu šikanování, připomíná svými rysy fašistickou totalitu. (Kolář, Skrytý svět šikanování ve školách, 1997, s. 31)

První stupeň – zrod ostrakismu

Mylná představa, která je mezi pedagogy a rodiči rozšířena je ta, že ke zrodu šikanování jsou zapotřebí zcela výjimečné podmínky, jako příklad je to přítomnost patologického sadisty, či absence žáka. Proto se většinou výskyt šikany bere za ojedinělý, pro život normálních žáků víceméně bezvýznamný. Autor si ale stojí za opakem. Šikana a šikanování se může objevit v každé skupině. Ono totiž podmínky pro vznik mohou být ze začátku velmi nenápadné a běžné. V takových skupinách bývá dobrá kázeň iniciátoři šikany nejsou nemocní lidé, ale obyčejní kluci a holky. Kde se tedy šikana v takovém kolektivu vezme? V každé školní skupině se objeví jednotlivci, kteří se nacházejí na tzv. sociometrickém chvostu a to díky tomu, že jsou nejméně vlivní a nejméně oblíbení. Odborná literatura tyto jedince označuje například za obětní beránky, černé ovce, outsidersy apod. Jednotlivci, kteří se dostanou na chvost skupiny, zakoušejí prvky šikanování, tzv. Ostrakismus. V tomto případě mluvíme o mírném, převážně mírném psychickém násilí, kdy se člen, který je na okraji skupiny, necítí dobře – je neoblíben a neuznáván. Ostatní si na jeho účet dělají legrácky, odmítají ho, nebaví se s ním, pomlouvají ho. Tyto situace jsou zárodečnou formou šikanování a obsahují další rizika negativního vývoje. (Kolář, Skrytý svět šikanování ve školách, 1997, s. 31 - 32)

Druhý stupeň (přitvrzování manipulace a fyzická agrese)

Níže uvedeme tři nejčastější příčiny toho, proč ostrakismus může přerůst do toho dalšího stadia.

1. Existují náročnější situace a ty s sebou nesou vystupňování napětí ve skupině. Jako ventil instinktivně začnou sloužit ostrakizovaní žáci. Na nich si odreagovávají spolužáci své nepříjemné pocity, pramenící z očekávaného těžkého testu či písemné práce, z konfliktu s učitelem, či jen prostě z toho, že povinná školní docházka je obtěžuje. Při těchto situacích se manipulace přitvrzuje a objevují se první nepatrné známky fyzické agrese.
2. V případě, že žáci spolu tráví hodně času (např. na horách, na brigádě) vytváří si mezi sebou hlubší vztahy. Aby se ve vztazích udrželi, zvládli svou nejistotu a „přežili“, vymýšlejí a většinou rychle přitvrzují „zábavu“ na úkor nejzranitelnějšího spolužáka.

3. Ve třídě se může hned od samého začátku setkat několik výrazně agresivních asociálních jedinců a ti v rámci své „přirozenosti“ používají násilí pro uspokojení svých potřeb.

Pocit, jaký zažívám při tom, když bijí a týrá někoho slabšího a ustrašeného, může vyvolat u disponovaných jedinců prolomení posledních zábran a začínají své agresivní chování opakovat. Když začne násilí praktikovat vůdce a hvězda skupiny jako „úlevnou“ zábavu, je to velmi nepříznivá varianta. Násilí může dělat prostě jen pro obveselení svých obdivovatelů a sebe.

Na dalším vývoji tohoto raného onemocnění se podílí míra pozitivního zaměření skupiny a postoj žáků k šikanování. Jestliže ve skupině panuje soudržnost, převažují pozitivní morální hodnoty a kamarádské vztahy, kdy jedinci mají zásadně negativní postoje k násilí a ubližování slabším, pokusy o šikanování neuspějí. Pakliže je ale imunita skupiny vůči šikanování nějakým způsobem oslabena, pokusy o ubližování jsou trpěny je téměř jisté, že násilí v této skupině v nějaké podobě zakoření a může růst do pokročilých stupňů skupinové destrukce.

Vytvořit pedagogickým působením ideální a nekonfliktní skupinu nějaký čas trvá. V žádném případě nevzniká sama od sebe. Jakmile se ponechá skupina sama sobě, automaticky nastupuje lidská strategie skrýt vlastní strach a využít strachu druhého. Tato strategie pracuje v neprospěch skupiny.

Porušená imunita skupina vzniká tehdy, kdy je na počátku zmatek – převážně lhostejné vztahy, nepřátelství, atmosféra rivality. (Kolář, Skrytá svět šikanování ve školách, 1997, s. 32 - 33)

Třetí stupeň (klíčový moment – vytvoření jádra)

Tzv. „úderné jádro“ se vytvoří, jestliže se včas nepostaví pevná hráz přitvrzeným manipulacím. Tito šířitelé „viru“ začnou fungovat organizovaně a systematicky, ne již náhodně, začnou šikanovat nejvhodnější oběť. Vhodnými oběťmi se pro ně zpočátku stávají osvědčení ostrakizovaní jedinci. Jde o žáky slabé, ty, kteří jsou v hierarchii toho „řádu“ nejnižší. V těchto situacích a momentech se rozhoduje, zda se počáteční stadium přehoupne v stadium pokročilé.

V této době se již v hrubých obrysech rozděluje skupina na podskupinky, které podle svého charakteru různě bojují o vliv. Pakliže se nezformuje silná pozitivní podskupina, která by mohla být rovnocenným partnerem podskupiny tyranů, může moc tyranů nerušeně

pokračovat. Může se stát, že nastane křehká rovnováha mezi dvěma nejsilnějšími podskupinami a zlo a násilí se dočasně zastaví. (Kolář, Skrytý svět šikanování ve školách, 1997, s. 35 - 36)

Čtvrtý stupeň (většinu přijímá normy agresorů)

v případě ale, že pozitivní podskupina není dostatečně silná, činnost agresorů může i nadále pokračovat a přináší i ovoce. Normy šikanujících jsou přijaty většinou a stávají se nepsaným zákonem. Za následek to má šokující přeměnu skupiny. U jednotlivců postižených „virem“ dochází k vytvoření jakési alternativní identity. Tito jednotlivci se zcela ztotožňují s normami vůdců. To, co hlásají pedagogové, ustupuje do pozadí, to znamená, že i mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě. Aktivně se podílejí na týrání spolužáka a cítí při tom uspokojení. (Kolář, Skrytý svět šikanování ve školách, 1997, s. 36)

Pátý stupeň (totalita neboli dokonalá šikana)

Pokud radikálně nezasáhneme zvenčí a nepomůžeme tomu zhoubnému procesu, obvykle vyústí do posledního stadia. Toto stadium, tzv. „stadium vykořisťování“ je nastavení totalitní ideologie šikanování a jsou v něm přijaty normy agresorů, respektive jsou respektovány všemi. Nastává rozdělení žáků na dvě skupiny, tzv. „otrokáři“ a „otroci“. Otrokáři využívají na otrocích vše, co využitelné je, od materiálních věcí (jako jsou peníze, osobní věci) po jejich city, školní znalosti, rozumové schopnosti apod. Pro nárůst a zdokonalování násilí a šikany pracuje čas. Otrokáři ztrácí poslední zbytky zábran, v malé skupině zcela vítězí zlo nápadně podobné fašismu s jeho ideologií pánů a otroků. Otroci začínají ztrácet poslední zbytky sama sebe a jsou stále závislejší a ochotnější dělat cokoli. Tato „dokonalost“, nejvyšší stupeň šikanování, je typický spíše pro šikanu ve věznicích, výchovných ústavech pro mládež, ve vojenském prostředí. Na školách se vyskytuje v mírnější podobě. (Kolář, Skrytý svět šikanování ve školách, 1997, s. 36 - 37)

1.3 Základní formy šikany

- *šikana podle typu agrese:* kyberšikana (specifická forma psychické šikany), fyzická šikana, psychická šikana a smíšená šikana;
- *šikana podle věku a typu školy:* šikana mezi žáky prvního a druhého stupně, mezi předškoláky, mezi učiteli, mezi vysokoškoláky,...

- *šikana z hlediska genderového*: homofobní šikana, šikana chlapců vůči děvčatům, šikana dívek vůči chlapcům, chlapecká a dívčí šikana;
- *šikana odehrávající se ve školách s různým typem řízení*: na straně jedné škola s demokratickým způsobem vedení, na straně druhé např. výchovný ústav, kde platí tvrdý hierarchicko-autoritativní systém;
- *šikana dle speciálních vzdělávacích potřeb žáků*: šikana tělesně postižených, nevidomých, neslyšících, mentálně retardovaných apod.

(Kolář, Nová cesta k léčbě šikany, 2011, s. 78)

Dívčí šikana (děje se v kamarádkém převleku)

U dívčí šikany jde do popředí psychická forma šikany. Dívky se stávají oběťmi šikany častěji, než chlapci, důvod lze vidět v tom, že děvčata jsou šikanována jak od dívek, tak od chlapců. Jednoduše někteří chlapci využívají své fyzické převahy a dělají svým spolužačkám ze školy peklo. (Kolář, Nová cesta k léčbě šikany, 2011, s. 80)

Mezi dívkami stojí v popředí šikany většinou nepřímá a přímá verbální agrese, čili psychické násilí. Dívky ke zraňování využívají často pouze izolaci a slova. Typickou šikanou je skrytá sociální agrese, která destruuje kamarádké vztahy oběti a izoluje ji. Takto prováděná šikana se dá velmi dobře maskovat a jen obtížně se dokazuje motiv. Ani agresorka si ale nemusí být vědoma pravého motivu. Metody, které použila jsou tak rafinované a na první pohled nevinné, že existují dívky, které jsou v tomto druhu agrese „umělkyně“ a dělají ji s úsměvem a v kamarádkém převleku a své šípy míří na nejcitlivější místa „živého terče“. Šikanované oběti často dlouho netuší, kdo za jejich utrpením stojí. Iniciátorku berou za spolehlivou kamarádku.

Oproti tomu chlapci používají častěji otevřenou, fyzickou agresi. (Kolář, Nová cesta k léčbě šikany, 2011, s. 80 – 81)

Šikana u jedinců s Aspergerovým syndromem

U těchto osob nabývá šikana ještě větších rozměrů a to z několika důvodů: špatně snáší změny, přechody nebo překvapení. Šikana obvykle přichází nečekaně. Násilník udeří bez předchozího varování a tak je jedinec s Aspergerovým syndromem situací doslova šokován. Stillman (2006) uvádí, že tito lidé jsou extrémně citlivé bytosti, které nemají přirozený „ochranný štít“ jako mají neautističtí lidé. Každý případ šikany je děsivý, vyčerpává a nesmírně zatěžuje. Lidé s Aspergerovým syndromem na svět pohlížejí

černobíle, myslí na to nejhorší, i když s nimi někdo jen přátelsky žertuje. (Dublin, Šikana dětí s poruchami autistického spektra, 2009, s. 71 - 72)

Kyberšikana

Tato nová forma násilí, o které se momentálně hodně mluví a píše, je jednou z forem psychické šikany. Jde o záměrné násilné chování prostřednictvím komunikačních prostředků. Obraz kyberšikany má s tradiční nepřímou (běžnou psychickou) šikanou stejnou charakteristiku – děje se opakovaně, je záměrná, nepůsobí šrámy ani modřiny, neteče při nich krev, ale způsobují psychická traumata (rány), které nejsou vidět. Psychická zranění jsou hluboká a velmi obtížně léčitelná. Oběť se cítí ponížená, bezvýznamná, opuštěná. (Kolář, Nová cesta k léčbě šikany, 2011, s. 83, 86)

Šikana se zvláštnostmi u útočníka

- Rasově motivovaná šikana – mluvíme o ní tehdy, když je násilí ospravedlňováno konkrétní ideologií. Oběť je „provinilá“ svou barvou pleti, etnickým původem, rasou, národností.
- Šikana umocněná drogou, návykovou látkou – v tomto případě jde o šikanu, kdy jsou agresori bezprostředně ovlivněni alkoholem či jinou, závislostní, povzbuzující drogou, např. pervitinem.
- „Dobrovolné“ otročení – tyto oběti jsou zotročovány „dobrovolně“. Děje se to prostřednictvím peněz hvězdy a manipulátora třídy. Samy se domluví a sepíší seznam, kdo, kdy a jakou službu poskytne za domluvený obnos třídnímu vládci. Mluvíme zde o nošení tašek, kupování svačín, psaní úkolů apod.
- Sexuální šikana – zde je v popředí sexuální násilí. Iniciátorem a hlavním mučitelem bývá deviantní osobnost, například sexuální agresor.

(Kolář, Nová cesta k léčbě šikany, 2011, s. 95)

Šikana mimo školu

To, že se šikana objevuje i mimo školu, víme. Pokud získáme informace o šikanujícím chování dětí v zájmovém kroužku či sportovním oddíle, které navštěvuje i naše dítě, obrátit bychom se měli na vedoucí těchto kroužků. Popřípadě přímo na sociální pracovníky oddělení sociálně-právní ochrany dětí či na Policii ČR. Stejný postup můžeme zvolit při zjištění šikany v dětské partě na sídlišti apod. (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 47)

1.4 Zlo, či dobro, šikanování nebo škádlení

Autor (Kolář, 2011) načrtává obecný rozdíl mezi šikanováním a škádlením. Uvádí, že oba tyto fenomény jsou mimořádně komplikované. Při škádlení se očekává, že to bude zábava pro obě zúčastněné strany. Ale když je zřejmé, že ten druhý to jako legraci nebere, že je nějakým způsobem zraněný či ublížený, pak iniciátor škádlení pocíťuje lítost a omluví se za své chování. U šikany je to obráceně. Agresor vědomě chce druhému ublížit, chce mu způsobit bolest. A má z toho radost. V žádném případě se oběti za své chování neomluví ba naopak své chování opakuje ve vyšší a vyšší míře.

Když někdo někoho škádlí a druhá strana mu jasně řekne, aby toho nechal, vtípálek tuto skutečnost musí respektovat. Pokud se tomu tak nestane, jedná se o porušení práv druhého člověka. A to má již k šikanování velmi blízko. Naše práva končí tam, kde začínají práva druhé osoby.

Škádlení může být nepříjemné a bolet, ale není jednostranné. Ten, komu se vzniklá situace nelíbí, se může účinně bránit, protože nemá pocit bezmoci. Podstatné v této situaci je, že si aktéři mohou vyměnit role a když se to pro ně stane neúnosné, mohou ze škádlení i vystoupit. Třeba pomocí formulace - tohle se mi nelíbí, tohle už nedělej.

Dítě je po škádlení většinou uvolněné, radostné a celkově v pohodě. Může být i našťavané a vzrušené, ale necítí však ponížení a stud, není zraněné. Možné bolesti břicha, pomýšlení na sebevraždu a strach ze školy nemají se škádlením už nic společného.

Pokud budeme hledat pravdu, zda se jedná o škádlení či šikanu, je užitečné posoudit podezřelé chování podle záměru, motivu, citlivosti, postoje, práv a svobody, zranitelnosti, důstojnosti a emočního stavu. (Kolář, Nová cesta k léčbě šikany, 2011, s. 62 - 64)

2 TYPOLOGIE AGRESORŮ A OBĚTÍ, VAROVNÉ SIGNÁLY A CO LZE DĚLAT?

2.1 Typologie agresorů

Za agresora (toho, kdo šikanuje) označujeme takové dítě, které velmi často někoho obtěžuje nebo týrá, a to buď fyzicky, nebo slovně. Agresory bývají převážně chlapci, ovšem dívky nejsou výjimkou. K tomu, že se z dítěte stane agresor, nepřikládáme jen jednu příčinu. Autoři (Martin, Waltmanová-Greenwoodová - ed., 1997) uvádějí některé z příčin.

- Povaha, založení dítěte.
- Rodinné prostředí, kde jeden z rodičů neustále vystupuje agresivně a prosazuje tak svou vůli vůči ostatním členům rodiny.
- Nedostatečná péče a výchova.
- Kruté tělesné týrání. Je-li dítě často trestáno fyzickým bitím, učí se tím, že je v naprostém pořádku, když větší a silnější lidé týrají lidi slabší, menší.
- Nízké sebeocenení. Děti, které o sobě většinou neslyší pozitivní výroky, přirozeně ani samy sebe příliš vysoko nehodnotí. Vidí svět jako nepřátelské cosi. Na nepřátelské okolí tím pádem preventivně útočí.

(Martin, Waltmanová-Greenwoodová, ed., Jak řešit problémy dětí se školou, 1997, s. 248 – 249)

Uznávaní odborníci velmi často zastávají názor, že agresori, kteří krutě šikanují, jsou agresivními psychopaty. Autor Kolář (2011) s tímto tvrzením zásadně nesouhlasí. Během několikaleté praxe se setkat se stovkami iniciátorů a aktivních účastníků šikanování a tvrdí, že tito lidé se zásadně neliší od ostatních, alespoň na úrovni odborných diagnóz. V drtivé většině to nejsou nemocní sadističtí psychopati, ale „jen“ značně egocentričtí a egoističtí jedinci. V každém člověku je určitá míra agrese a krutosti, nejde tedy o problém psychopatologie, ale o problém duchovního rozměru člověka, jeho výchovy a morálky. (Kolář, Nová cesta k léčbě šikany, 2011, s. 119)

Jsem rodič agresora

Že bylo vaše dítě označeno za agresora se většinou dozvíte od třetí strany – od ředitelů škol, od učitelů, sousedů, policie apod. Je časté, že se dítě chová doma výrazně jinak, než ve škole, ale i přes to lze někdy příznaky agrese, která by se mohla rozvinout do větších rozměrů, pozorovat i v jeho chování vůči členům rodiny. Je třeba říct, že existují i další typy agresorů, např. “srandista”, nebo “slušňák”, kteří své agresivní chování zdánlivě nijak neprojevují. (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 43 - 44)

Pro rodiče je téměř vždy velmi těžké přijmout, že je zrovna jeho dítě agresorem. V první moment si obvykle tuto možnost nechce vůbec připustit. A to i navzdory tomu, že jsou mu předloženy důkazy. Pro tyto rodiče je to velmi nepříjemná a špatná role. V žádném případě to není něco, čím byste se chtěli chlubit. Pro dítě je velmi důležité, abyste mu sdělili, že s jeho chováním nesouhlasíte, ale vynaložíte úsilí a pomůžete mu toto období překlenout a že nyní vás neztratí ani jako rodiče a ani jako oporu, protože je v případě vyšetřování šikany na agresory vyvíjen značný nátlak. Proto je velmi důležitá podpora rodiče, pozor ale, aby si dítě nevysvětlilo tak, že jeho chování rodič schvaluje. Zejména pozor na prohlášení typu “Dneska je potřeba se umět prosadit.” (Vágnerová a kol. Minimalizace šikany, 2009, s.44)

Nejlepší, co můžete jako rodič agresora udělat, je, že:

- budete spolupracovat při vyšetřování
- budete pomáhat dítěti, aby si dokázalo přiznat vinu a odpovídajícím způsobem se s ní vyrovnalo
- pomůžete dítěti přijmout následky jeho chování
- budete dítě motivovat, aby se omluvilo oběti, popřípadě jejím rodičům

Nezapomeňte, že pokud budete chování dítěte nekriticky omlouvat, může se jeho agresivita stupňovat a jednoho dne se může proti vám dokonce obrátit.

Přestože jste jako rodič agresora v nepříjemné roli a vaše dítě má “máslo na hlavě”, zasloužíte si slušné a etické jednání od všech, kteří se na vyšetřování šikany podílí. (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 44 - 45)

2.2 Typologie obětí

Co dovedeme říci o obětech šikany? Jaké jsou, čím se liší od ostatních dětí, jakou mají povahu, z jakých rodin pocházejí? (Říčan, 1995)

Většina dětí, které se staly obětí šikany, je prostě a jednoduše nešťastná. Těmito oběťmi se dle autorky (Elliottová, 1995) často stávají jemní, inteligentní a kreativní jedinci ze slušných rodin. Nejsou to žádní rváči, ani děti se sklony k násilí. Pravou příčinou nejsou žádné vnější charakteristické znaky, jak autorka například uvádí - malá nebo příliš vysoká postava, barva pleti, brýle či vady řeči, ač to někdy sám šikanující uvádí jako příčinu svého jednání. Ten si vždy na své oběti totiž něco najde, v podstatě mu bude vyhovovat jakékoli dítě, jestliže jej bude mít zcela pod kontrolou. (Elliottová, Jak ochránit své dítě, 1995, s. 90)

Informace, které zatím máme a známe, se týkají především chlapců. Dívčí oběti, stejně jako dívčí agresorky, jsou mnohem méně prozkoumány. Ví se jen, že šikanující děvčata bývají krutá ke svým vlastním dětem (Říčan, Agresivita a šikana mezi dětmi, 1995, s. 38)

Nejdříve autor (Říčan, 1995) uvádí, že nejdůležitější je si říci, že oběti šikany se může stát prakticky každý. Šikana hrozí oběti (dítěti), které přijde do sehraného kolektivu jako nové. Není vzácnost, že se dítě stane středobodem nepřátelství skupiny pro nějakou svou přednost. Dítě může být příliš zralé, přemýšlivé a uvědomělé na infantilní skopičiny svých vrstevníků. Děti se ale stávají častěji terčem tohoto druhu agrese pro nějaký handicap. Často trpí celé týdny, měsíce, léta a to i když změní prostředí například přestěhováním, v novém prostředí si je šikana opět "najde".

Zkoumalo se, jak velkou roli hraje viditelná odlišnost dítěte, a rysy v jeho vzhledu, např. zrzavé vlasy, obezita, vzhledová vada, apod. Agresoři totiž svůj útok zdůvodňují něčím takovým, ale skutečná souvislost je mnohem slabší, než se obvykle myslí.

Rasová odlišnost, především barva pleti, je v šikaně samozřejmě jedním z nejdůležitějších faktorů. Nemáme šanci se vyhnout pojmu rasově motivované šikany, jestliže je žák nebo skupinka žáků opakovaně bezbrannou obětí šikany, nikoli při rasově motivovaných jednorázových střetech.

Děti, které spadají do rizikových skupin, jsou různým způsobem handicapované. Jak autor zaznamenal (Říčan, 1995) případ čtrnáctileté žákyně 7. ročníku, Dany. Dana byla tichá, neprůbojná. Její rodiče se rozvedli, otec holduje alkoholu, matka byla léčena s určitými

problémy na psychiatrii. Tato dívka má katastrofální výsledky jak v matematice, českém jazyku, tak i v dějepisu, či zeměpisu. Dana dosud nezná hodiny a vyjádření času, nebyla ale přeřazena do zvláštní školy. Není pak divu, že tato dívka je středem posměšků a ostatní děti k ní mají přezíravý postoj a odstrkují ji. (Říčan, Agresivita a šikana mezi dětmi, 1995, s. 34 - 37)

Dle autora Říčana (1995) bývá typická oběť šikany tichá, citlivá a plachá. Na běžné škádlení reaguje běžně tím, že se stáhne a ustoupí. Mívá nízké sebevědomí a má sklon pociťovat zahanbení bez dostatečného důvodu. Obětí šikany se velmi rychle stává dítě, které se ukáže jako velmi citlivé k běžnému posměchu.

Obětí se snadno stává outsider třídy, dítě osamělé bez kamarádů, neschopné se přidružit. Část obětí šikany provokuje agresi svým útočným chováním, kterým ostatní děti odradí a dráždí. Jde o fyzické nebo slovní dorážení na ostatní, kteří mnohdy mohou být fyzicky zdatnější a věkově starší.

Autor se ve své publikaci zmiňuje o zvláštní skupině obětí, které jsou zároveň agresory. Zúčastňují se šikanování jiných ve skupině a bylo zjištěno, že tyto děti jsou výrazně neoblíbené v kolektivu.

V jakém rodinném prostředí vyrůstají dle Říčana (1995) oběti? Nezdá se, že by těmto dětem v raném dětství chyběla rodičovská láska a něha. Spíše nebyly dostatečně vedeny k samostatnosti a nenaučily se prosadit v dětském světě. To se ovšem do značné míry dá napravit. (Říčan, Agresivita a šikana mezi dětmi, 1995, s. 37 – 38)

Můžeme o obětech mluvit jako o jedincích, kteří jsou přehnaně ochraňováni rodiči a učiteli. Tato přehnaná péče způsobuje nedostatečný rozvoj schopností vyrovnávat se s obtížnějšími situacemi. (Martin, Waltmanová-Greenwoodová, ed.; Jak řešit problémy dětí se školou, 1997, s. 250)

Kdy máme být znepokojeni?

Znepokojovat bychom se měli, pokud naše dítě překročilo věk (5 – 7 let) a ve kterém i nadále řeší spory jak fyzicky, tak i verbálně. Znepokojovat by nás měly opakované situace při kterých spory končí tím, že se naše dítě stává středem posměchu. (Martin, Waltmanová-Greenwoodová, ed.; Jak řešit problémy dětí se školou, 1997, s. 250)

Charakteristické varovné znaky dle Elliottové (1995) ze strany oběti jsou:

- oběť se bojí chodit do školy nebo ze školy;
- oběť projevuje neochotu chodit do školy vůbec;
- oběť se dožaduje, aby bylo pro ni ježděno do školy autem;
- oběť na cestě do školy i ze školy mění trasu;
- oběti se zhorší prospěch ve škole;
- oběť pravidelně chodí domů s poškozenými oděvy nebo učebnicemi;
- oběti šikany chodí domů hladové, protože jim agresori sebrali peníze na obědy;
- oběť projevuje nezúčastněnost, náhle se začíná zadržávat v řeči;
- oběť hrozí sebevraždou nebo se o ni dokonce pokusila;
- oběť křičí ze spaní, trpí nočními můrami;
- oběti se na těle objevují nevysvětlitelné modřiny, škrábance či řezné rány;
- oběť neustále ztrácí peníze nebo svoje osobní věci;
- oběť se dožaduje o stále nové kapesné nebo začíná krást peníze;
- oběť se odmítá svěřit s tím, co ji trápí;
- oběť začíná šikanovat sourozence nebo jiné děti v okolí;
- oběť projevuje neopodstatněnou zlobu a nenávist vůči rodičům;
- oběť uvádí velmi nepravděpodobná vysvětlení jakéhokoliv z výše uvedených chování

(Elliottová, Jak ochránit své dítě, 1995, s. 90 – 91)

Jsem rodič přihlížejícího

Nejméně sledována bývá role přihlížejících. Všichni se většinou začnou věnovat potrestání agresorů a ochraně oběti, až když přijde “na věc”. Protože i ti, kteří se dění účastnili jen pasivně, byli svědky něčeho, s čím nesouhlasili, aniž by tomu zabránili. Při řešení šikany zůstávají tito jedinci často v pozadí. Ale i tato skupinka je zasažena šikanou. Její členové zažívají bezmoc, a obavu z toho, že negativní pozornost by se mohla zaměřit zkrátka i na ně. Začínají si vyčítat, že zlu nedokázali zabránit, zvláště v situacích, kdy oběti byl jejich kamarád. Pomoci by mu chtěli, ale převažuje pocit strachu a bezmoci. Tohle všechno může

„přihlížejícímu“ způsobit trauma, které si pak dítě může nést po celý život. U takto zasažených dětí se mohou projevit stejné příznaky jako u obětí. Praxí je, že podobně jako u obětí, nejsou přihlížející ochotni vypovídat. Obavy mají z toho, aby nebyli nařčeni z toho, že „bonzují“. Že podat informace, které by mohli poskytnout o šikanování spolužáka, neznamená žalovat, ale pomáhat, je třeba jim důrazně vysvětlit. Pokud jde o rodiče takového žáka, mohou mu pomoci v podobě rozhovoru a bedlivého naslouchání všem jeho sdělením, které se týkají pocitů, jež v dané situaci zažívalo. Je zapotřebí počítat s tím, že to pro něj nemusí být vůbec jednoduché, protože se za to dost možná stydí – zejména v případech, kdy nepomohlo kamarádovi. (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 45 - 47)

2.3 Co lze dělat?

Pokud vaše dítě někdo šikanuje, ať už je agresorem osoba dospělá, či jiné dítě, autorka Elliottová (1995) poskytuje ve své knize určitý postup, který snad jak uvádí, nebude ve většině případů nutno provést do důsledků se všemi jeho kroky. Nabízí tedy:

- Pohovořit si s dítětem a zjistit, co se vlastně děje.
- Veškeré události si pečlivě zapisovat i s daty, časovými údaji, jmény a lokalitami.
- Promluvit si s učitelem vašeho dítěte.
- Promluvte si s ředitelem školy. Vezměte s sebou do školy manžela či manželku, popřípadě přítele, ve kterém cítíte oporu.
- Nevyslyší-li vás ve škole, zajděte na školský úřad nebo školní inspekci. I na tyto instituce raději jděte ve dvou.
- Nepomůže-li vaše stížnost a šikanování bude i nadále pokračovat, začněte vážně pomýšlet na převod dítěte do jiné školy. Taková škola, která se nestará o blaho svých žáků, jistě není pro vaše dítě vhodná.
- Spojte se s okresní školní inspekcí podle místa vašeho bydliště a vyžádejte si rozhovor s okresním školním inspektorem.
- Hovoříte-li se svými dětmi o šikanování, nezapomeňte je důrazně upozornit na jedno z nejdůležitějších pravidel, které lze ostatně použít v případě každého nebezpečí - některým situacím je lépe se vyhnout.

- Obětím šikanování můžete pomoci jestliže je naučíte, že samy o sobě mají smýšlet pozitivně. Je totiž velmi jednoduché šikanovat někoho, kdo nemá důvěru v sebe sama. Oběti šikany budou jistější samy sebou, podaří-li se jim zvládnout určitou taktiku jednání s agresorem. (Elliottová, Jak ochránit své dítě, 1995, s. 93 – 94)

Organizace zabývající se problematikou šikany

Níže zmiňuje organizace, které nabízejí pomoc v případě, že se dítě stalo účastníkem šikany.

- Rodičovská linka

nabízí pomoc v podobě odborného telefonického poradenství. Především nabízí krizovou pomoc rodičům a prarodičům v záležitostech jejich dětí. Své služby poskytuje výhradně telefonicky a ctí zásadu anonymity každého klienta. Krizovou intervencí a poradenské služby na této lince zajišťují psychologové a další pracovníci se vzděláním zaměřeným právě na tuto problematiku, případně problematiku sociálně patologických jevů. (Rodičovská linka ČR tel. 840 111 234) (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 131)

- Linky důvěry

pracovníci linky poskytují telefonickou pomoc v krizových a obtížných situacích. Podobně jako u Rodičovské linky doporučí, na koho se dále obrátit v místě bydliště či v jeho blízkém okolí. Linky většinou pracují v určitém omezeném provozu a některé z nich mohou být zpoplatněné. (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 132)

- Internetové poradny

pokud nechceme-li nebo nemůžeme-li z jakéhokoliv důvodu využít služeb telefonického kontaktu, obrátit se můžeme na služby internetových poraden. Ty poskytují přímé poradenství v situacích, kdy máme podezření na šikanu nebo nevíme-li jak postupovat při zjištění šikanovaného dítěte nebo jsme rodičem agresora. Odborníci z poraden nám po co nejpřesněji formulovaných dotazech navrhnou další kroky a předají kontakty na specializovaná pracoviště. Zachovávají anonymitu, dotazy nejsou nikde publikovány a odpověď se obdrží na uvedenou e-mailovou adresu. Služeb využívají například i děti samy.

Adresy některých internetových poraden: www.minimalizacesikany.cz,

www.linkabezpeci.cz,

www.internethelpline.cz.

(Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 132)

- Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny jsou zřízeny v každém regionu České republiky. Jako instituce patří ke školským poradenským zařízením. Zaměřují se na poradenství pro děti školního věku ve věcech např. problematiku specifických poruch učení, výchovnými problémy a konflikty ve vztazích mezi vrstevníky a pochopitelně také šikanou. Služby jsou bezplatné a kontaktovat poradnu mohou rodiče sami nebo ve spolupráci se školou. Některé poradny ve svých službách nabízejí i tzv. Zmapování sociálních vztahů ve třídě prostřednictvím sociometrie (tj. za pomoci dotazníků). Metoda sice neumožní přesněji stanovit diagnózu šikany, ale na jejím základě lze vypracovat intervenční plán. Tento plán zahrnuje práci s třídním kolektivem, v němž je podezření na určité patologické jevy. (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 133)

- Střediska výchovné péče (SVP)

Tato střediska patří také mezi školská zařízení. Poskytují diagnostické, poradenské a preventivně-výchovné služby dětem a mládeži, také jejich rodičům a pedagogům. Služby jsou bezplatné. Zaměřují se na prevenci a řešení výchovných problémů, dále na prevenci a řešení negativních jevů v životě jedinců, mezi které šikana patří a v neposlední řadě na poruchy chování u dětí a mládeže. Tyto střediska pracují jak s přímými účastníky šikany (oběti a agresori), tak s třídními kolektivy, rodiči a pedagogy.

Dále jsou nám k dispozici:

- Sociální pracovníci a sociální kurátoři
- Neziskové organizace zaměřené na prevenci
- Dětská psychiatrie a psychiatrické léčebny
- Diagnostické ústavy

(Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 133)

Porušování lidských práv a trestní činnost bez postihu

V našem státě zaručuje všem dětem v pedagogických zařízeních bezpečný pobyt bez poškození zdraví a ohrožení života ratifikovaná Úmluva o právech dítěte.

Ve spoustě případů je šikanování trestnou činností. Díky bagatelizaci problému, která vyplývá z neznalosti, se řada pedagogů, rodičů a veřejnosti přiklání k tomu, že šikanování je „klukovina“, případně přestupek související s věkem. To, co se v běžné praxi považuje za „klukovinu“, může dle předního českého právníka Oldřicha Choděry naplňovat skutkovou podstatu řady trestných činů, např.:

- trestný čin poškozování cizí věci,
- trestný čin loupeže,
- trestný čin omezování osobní svobody,
- trestný čin vydírání,
- trestný čin vzbuzení důvodné obavy,
- trestný čin ublížení na zdraví apod.

(Kolář, Skrytý svět šikanování ve školách, 1997, s. 71)

3 PREVENCE ŠIKANY, VOLNÝ ČAS A TVOŘIVOST

Rodina, místo prevence šikanování

Rodina je místo, ve které se učíme být lidmi. Zde se učíme životním rolím a prožíváme modelové situace, které se objevují v různých variantách později v našem samostatném životě. Učíme se překonávat krize a zvládat zátěž. Jistotu, že jsme na tomto světě důležití, milovaní a potřební nám dává právě rodina i navzdory našim chybám.

Mít domov znamená být bezpodmínečně přijat a milován a kde sami můžeme lásku a náklonnost projevovat. (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 49)

Předcházení šikaně a role rodiny v této prevenci se může projevit z pohledu základních potřeb, které jsou pro zdravý rozvoj velmi důležité, jsou to:

- *Potřeba místa*

Tato potřeba souvisí s prostorem, ve kterém se cítíme „doma“. Opírá se takové o pocit, že patříme k určitým lidem, pro něž jsme důležití a kteří jsou důležití zároveň i pro nás. Pokud je tato potřeba naplňována, děti si do života nesou poselství, že svět je dobrým místem pro život. Daleko lépe se umějí uplatnit, adaptovat v novém prostředí a je pro ně přirozené, že dávají prostor i ostatním.

Pokud ale tato potřeba zůstává nenaplněna, děti mohou získat pocit že jsou jaksi navíc, že překáží či obtěžují. Dobře se necítí ve společnosti jiných lidí ani svých vrstevníků. Tato chybějící potřeba se může projevit sníženým sebevědomím, potřebou „urvat“ si své místo za každou cenu, neadekvátními reakcemi na situace, agresivním chováním či nedůvěrou v ostatní lidi.

Kvůli této neuspokojené potřebě se dítě může ocitnout jak v postavení oběti, tak v roli agresora.

(Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 50)

- *Potřeba podnětů, péče a výživy*

Uspokojování této potřeby souvisí s přiměřeným zájmem a péčí rodičů. Rodiče by měli dítěti podávat nejen odpovídající výživu ve smyslu potravy, ale také motivovat dítě přiměřeným množstvím kvalitních podnětů s ohledem na jeho schopnosti a věk. Stává se, že děti jsou přesyceni podněty, které od svých rodičů dostávají. Rodiče v dobré snaze je co nejvíce rozvíjet velkým množstvím kroužků, návštěvami výstav, muzeí, koupí naučené

literatury, paradoxně dítě přesytí a děti se v konečném důsledku nezajímají o nic. Je vhodné jim proto nechat prostor a čas i k „nicnedělání“. Přemíra podnětů může být totiž stejně škodlivá jako jejich nedostatek. Výsledkem jsou takzvané „znuděné děti“, které mohou najít svůj zdroj zábavy právě v šikanování. (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 51)

- Potřeba ochrany

Všichni potřebujeme žít s pocitem životní jistoty a pocitem bezpečí. Každý z nás má jinou míru potřeby ochrany, ale s přibývajícím věkem se nemění, jako významnou ji vnímáme všichni. Tato potřeba je zároveň naplňována i v potřebě chránit. Chránit zejména ty, vůči kterým máme povinnost vytvářet pocit bezpečí. Ve výchově dětí to ale neznamená odstraňovat všechno nebezpečné a nepříjemné z jeho okolí. Rodiče mají za úkol představit dětem svět jako místo, ve kterém sice mohou potkat různé nástrahy a hrozby, ale současně jim ukazovat a nabídnout takové cesty, kterými se těmto ohrožením mohou rozumně vyhnout a bezpečně je zvládnout.

Jak můžeme poskytnout dětem pocit bezpečí?

Tím, že s dětmi budeme mluvit o tom, co je v životě ohrožovat může, a z čeho by naopak strach mít neměli.

Tím, že jim, budeme pomáhat zlepšovat odhad toho, co je pro ně bezpečné a co naopak ohrožující.

Tím, že budeme respektovat že jsou dětmi a budeme s nimi řešit pouze to, co k jejich věku a roli dítěte náleží (nebudeme je přetěžovat záležitostmi dospělých – partnerské konflikty, existenční záležitosti,..). (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 51 - 52)

Vyskytují se však případy, kdy jsou sami rodiče pro děti nebezpeční, chovají se agresivně, dítě zanedbávají nebo zneužívají. Dítě potom chování rodičů napodobuje a chová se stejně tak, jako to vidělo u rodičů. Schází mu pocit soucitu s druhými lidmi, prosazuje jen sebe a své vlastní zájmy a má potřebu s druhými manipulovat a ovládat je. Právě takto zanedbávané dítě se může později stát agresorem.

Tzv. Přesunutá agrese je stav nedostatečně naplňované potřeby ochrany. Nepříjemné zážitky související s pocitem ohrožení může dítě někdy ventilovat tak, že si vybije svou agresivitu na „dostupných“ objektech, tj. jedincích slabších, než je ono samo. Při šikaně se

tento typ objevuje velmi často. (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 52 - 53)

- Potřeba podpory

Pro zdravý vývoj člověk potřebuje a vyhledává pohlazení. Nechápeme ho jako jednorázový akt, ale spíše jako systém podpory, ocenění a povzbuzení. Tato podpora nás motivuje k dalšímu úsilí a rozvoji. Pocit rodičovské podpory je důležitý pro každé dítě. Pravým opakem podpory je ponižování (většinou verbální), z kterého pramení pocity ztráty půdy pod nohama.

Pravá podpora od rodičů se projevuje tím, že dítě cítí a vnímá rodinu jako bezpečné prostředí. Může zde vyjádřit své pocity a přání beze strachu z odnětí lásky, znevážení nebo zesměšnění.

Je vhodné si připomínat, že prevence šikany souvisí s potřebou podpory velmi úzce. Pokud dítě totiž podporu od svých rodičů necítí, může dlouho mlčet o svém trápení. Ať už se jedná o agresory, oběť nebo přihlížejícího. (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 53 – 54)

- Potřeba hranic

Zmiňujeme-li základní potřeby člověka, nesmíme opomenout jednu z těch nejdůležitějších a to potřebu limitů, hranic.

Hranice, limity jsou velmi často vnímány jako něco nežádoucího, omezujícího či dokonce nedůstojného. Není ale možné prožívat život bez hranic. Děti spoléhají na dospělé, že to budou oni, jejichž hranice budou určovat, přestože je neustále zkouší překračovat a testují, kam až mohou zajít. Dítě musí dostat vždy jasné a srozumitelné limity. Nevyhnutelná je tedy jednotná výchova obou rodičů, nastavení shodných hranic od matky i od otce.

Hranice jsou významným milníkem v oblasti vlastní odpovědnosti. Čím lépe zvládneme svou svobodu, tím více se nám hranice odpovědnosti rozšiřují a přirozeně se mění věkem. Postupné přijetí zodpovědnosti je součástí procesu učení se. Výchova založená na vyvážených pomyslných miskách „ANO“, „NE“ umožňuje dítěti chápat odlišnost v názorech lidí a nebrat ji jako ohrožení. Schopnost dítěte vnímat „NE“ a reagovat na „NE“ zajišťuje dítěti pěstování sebekázně. Tento výchovný styl je součástí prevence šikany. (Vágnerová a kolektiv, Minimalizace šikany, 2009, s. 54 – 55)

Zásadní obrat situace

V létě roku 2000 se dosavadní úsilí jednotlivců a skupinek v terénu začíná překvapivě zúročovat. Přispěla k tomu závažnost a stále se zhoršující situace a zároveň velmi příznivá souhra lidí na pravých místech. V tomto období, které je označováno jako období zlomu, dochází ke dvěma výjimečným událostem: v měsíci srpnu r. 2000 je zřízena skupina při MŠMT proti šikanování a v září téhož roku je zaregistrováno na MV Občanské sdružení proti šikanování.

Hledání promyšleného postupu boje proti šikanování na úrovni resortu školství v oblasti osvěty, organizace prevence šikanování, metodiky, ale i v oblasti ekonomických rozvah a legislativy je smyslem zřízené skupiny při MŠMT. Jinak řečeno, jejím hlavním smyslem a úkolem je faktická pomoc v boji proti šikaně. Od jejího prvního setkání v srpnu roku 2000 do ledna roku následujícího se podařilo udělat řadu důležitých věcí. Mluvíme o konkrétních krocích k prolomení ticha a otevření tématu šikanování jako relevantního problému i nastartování přípravy systematického vzdělávání odborníků.

Prvořadou věcí však bylo vypracování metodického pokynu ministra školství. Tento metodický pokyn slouží k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení a nabyl své účinnosti 1. ledna 2001. Zmiňovaný materiál je pro praxi boje proti šikanování mimořádně důležitý. (Kolář, Bolest šikanování, 2001, s. 200 - 203)

3.1 Inspirace prevence ze zahraničí

- Ministerstva poskytují bezplatně metodické materiály.
- Jsou uspořádávány konference, pracovní setkání apod. na toto téma.
- Ve Velké Británii se v televizi pravidelně vysílá informační videofilm.
- Na boj proti šikanování se věnují značné finanční částky. V Anglii se od posledních let poskytují velké finanční injekce. Tyto injekce dělají kolem 14 - 16 milionů liber.
- Občané Francie mají k dispozici speciální poradnu, která slouží pro centralizování informací a řešení šikanování.
- Boj proti šikanování je zakotven ve švédském školském zákonu, ve kterém se uvádí, že všichni členové školního společenství musí každý den bojovat proti všem formám ponížení, jako je rasismus a šikana.

- Jako součást linky důvěry pro děti ve Velké Británii funguje specializovaná linka přímo zaměřená na problémy s šikanou.
- Švédská justice disponuje speciální funkcí ombudsmana, tato funkce hájí práva dětí a mládeže.

(Kolář, Bolest šikanování, 2001, s. 202)

3.2 Co je volný čas?

Dle autora (Hofbauer, 2004) jde o čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Přesněji a úplněji lze definovat jako činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. Mezi hlavní funkce volného času můžeme uvést: odpočinek, zábavu, rozvoj osobnosti. (Hofbauer, Děti, mládež a volný čas, 2004, s. 13)

Autor (Hofbauer, 2004) ve své publikaci odkazuje na soudobého francouzského sociologa Rogera Sua, který uvádí funkce volného času následovně:

- funkce psychosociologická (uvolnění, zábava, rozvoj);
- funkce sociální (socializace);
- funkce terapeutická;
- funkce ekonomická (pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti).

(Hofbauer, Děti, mládež a volný čas, 2004, s. 14)

3.2.1 Pedagogika volného času

Jak autor (Hofbauer, 2004) ve své publikaci uvádí, volný čas byl v praxi i teorii postupně doceňován v mezinárodním měřítku, což se odrazilo také v terminologii. Již od 40. let 20. století se sporadicky objevovalo označení *aktivity volného času* a *zařízení volného času*. V širší míře se tyto výrazy uplatnily zejména od počátku šedesátých let - volnočasové aktivity žáků, výchova pro volný čas, volnočasová výchova mladých lidí, zařízení volného času, činnost ve volném čase, výchova ve volném čase.

Rozsah a možnosti, dosah a význam volného času dále rostly a přitom se objevovala nová, alternativní řešení a porovnávaly se a využívaly se zkušenosti z různých zemí. Význam a

výchovné možnosti volného času začaly být také analyzovány a využívány vznikající pedagogikou volného času.

Za souhrnný pojem v této souvislosti pokládáme výchovné zhodnocování volného času, který zahrnuje několik oblastí:

- výchova ve volném čase - veškeré působení v časovém prostoru, který neslouží k realizaci základních biologických, školních a pracovních potřeb. Dobrovolnost na účasti volnočasové činnosti,
- výchova prostřednictvím aktivit volného času - východiskem i cílem aktivit je osvojovat si nové znalosti, dovednosti a kompetence „uvnitř“ oblastí volného času,
- výchova k volnému času - výchovu k volnému času lze pokládat za klíč pro otvírání nových možností aktivit a rozvoje člověka.

Největším úkolem pedagogiky volného času je analyzovat dosavadní vývoj výše uvedených oblastí, přispívat do nich novými podněty, vnášet iniciativu a harmonizovat jejich řešení. Děti a mládež vést k tomu, aby se za pomoci dospělých (rodičů, vychovatelů, animátorů) a později i samostatně, učili vhodné aktivity, a realizační způsoby volit a zvládat správně tak, aby byly ve prospěch rozvoje jich samotných, jejich sociálnímu okolí, společnosti, přírodě. (Hofbauer, Děti, mládež a volný čas, 2004, s. 17 - 18)

3.3 Tvořivost

Každý kulturní národ prozíravě pečuje o rozvoj tvořivosti, protože ona tvořivost je jednou z nejdůležitějších oblastí duševní činnosti člověka. Má dalekosáhlý civilizační a ekonomický efekt a dosah. Civilizace sama je do jisté míry „produktem tvořivého myšlení“.

Tvořivost či kreativita je činnost člověka, která vytváří nové materiální a duchovní hodnoty, jež mají společenský význam. Výchovu k tvořivosti můžeme chápat jako závažnou pedagogickou činnost formující tvořivost za pomoci speciálních metod a též vytvářením příznivých podmínek pro její uplatnění.

Působení a aktivita ve volném čase, ke kterému je zapotřebí vlastní iniciativy, je důležitým prediktorem již zmiňované kreativity. Tvůrčí jedinec sice může působit již v dětství kázeňské potíže, ale každé dítě, které tyto potíže působí, nemusí být proto bezpodmínečně kreativní. Současný výchovný ideál je tvůrčí osobnost, ale z každého se zřejmě učinit nedá.

Pedagogická tvořivost má svou podstatu v sociální tvořivosti. Pedagog vlastně spoluvytváří životní styl vychovávaných dětí. Způsob chování, způsob života a prožívání žáka jsou zde tvůrčím produktem. (Kohoutek a kol., Základy pedagogické psychologie, 1996, s. 120 - 123)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

V praktické výzkumné části jsme prvotně zvolili kvantitativní výzkum, jehož cílem je prozkoumat pomocí dotazníku, co se skrývá za problematikou, v našem případě zjistit, zda se šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež vyskytuje. Výsledku, který jsme tímto šetřením zjistili, jsme se snažili hlouběji porozumět i kvalitativním výzkumem pomocí polostrukturovaného rozhovoru. V kapitole se věnujeme výzkumnému problému, výzkumným otázkám a cílům, metodě sběru dat, výzkumnému souboru, následné analýze a interpretaci dat. V poslední části se zaměřujeme na problémy a rizika při výzkumném šetření a doporučení pro praxi.

4.1 Výzkumný problém a jeho pojetí

Výzkumným problémem této práce je šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež, tedy v domovech dětí a mládeže, ve střediscích volného času, v zájmových kroužcích. Dáváme si za úkol zjistit, zda se šikana děje i tam, kde mají děti společné zájmy a tráví spolu maximálně pár hodin týdně.

V dnešní době je šikana, jakožto sociálně patologický jev, velmi propíraným tématem. Na toto téma je sepsáno nespočet literatury (Kolář, 1997; Říčan, 1995; Elliottová 1995) a vytvořeno spousta výzkumů v průběhu několika let. Dle údajů Linky bezpečí jsou počty dětí, které se na ni z důvodu šikany obrací, v posledních pěti letech (údaje Linky bezpečí, 2014 - 2019) drobnými výkyvy meziročně podobné (v průměru okolo 2 000 telefonátů za kalendářní rok). Děti, které se na Linku bezpečí k vůli šikaně obracejí, jsou v průměru ve věku od deseti do šestnácti let věku. Linka bezpečí s volajícími dětmi nejčastěji řeší verbální a fyzickou šikanu, také že s nimi agresori manipulují nebo dokonce izolují z kolektivu. Často jde o kombinaci jak fyzické, tak psychické šikany.

Bohužel se žádný autor, ani žádná odborná literatura, nevěnuje přímo problematice řešení šikany a její prevenci ve volnočasových zařízeních, konkrétně v domovech dětí a mládeže, střediscích volného času, zájmových kroužcích.

Jaká je spojitost s oborem sociální pedagogiky? Především v poskytnutí důležitých informací pro vychovatele v již zmíněných střediscích a zařízeních a pro absolventy sociální pedagogiky. Jedná se o důležitá fakta z výzkumu, která nám poskytují možnost vyvarovat se chybám v praxi.

4.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka: Vyskytuje se šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež?

Dílčí výzkumné otázky:

- Jakou formou se šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež děje?
- Jaké jsou hlavní důvody výskytu šikany?
- Je vedoucí vychovatel kroužku s dětmi po celou dobu jeho trvání a neumožňuje tak svou nepřítomností případnému dění se šikany?

4.3 Výzkumné cíle

Hlavní výzkumný cíl: Zjistit, zda se šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež vyskytuje.

Dílčí výzkumné cíle jsou následující:

- Zjistit, jakou formou se šikana v zařízeních děje.
- Přiblížit důvody výskytu šikany od agresora k oběti.
- Zjistit, zda je vedoucí vychovatel daného kroužku po celou dobu jeho trvání s dětmi a neumožňuje tak svou nepřítomností případné dění se šikany.

4.4 Metoda sběru dat

Prvotně jsme výzkum realizovali kvantitativně a jako nástroj byl využit dotazník.

Dotazník, jak uvádí autor Chráska (2016), je velmi frekventovanou metodou získávání dat v pedagogickém výzkumu. Autor Chráska ve své publikaci dále uvádí, že P. Gavora (2002) vymezuje dotazník jako „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.“ Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně. (Chráska, Metody pedagogického výzkumu, 2016, s. 158)

Dotazník pro náš výzkum je tvořen třinácti otázkami. První jsou úvodní, které nám mají přiblížit respondenta, jeho věk, pohlaví a do jakého volnočasového kroužku dochází. Jednou otázkou zjišťujeme důležitý fakt a to ten, zda je vedoucí vychovatel přítomen po celou dobu trvání kroužku nebo zda si odskakuje pryč a nechává děti osamotě, a tím možná

teoricky nezvyšuje riziko výskytu šikany. Následují otázky týkající se výzkumu, zda se respondenti setkali s šikanou v kroužku – zda se neocitli v roli oběti, nebyli svědkem šikany, zda se zastali oběti nebo také zda případnou šikanu ohlásili dospělému.

Abychom se utvrdili v informaci, která po prvotní analýze vzešla, doplnili jsme výzkum i kvalitativně, formou polostrukturovaného rozhovoru. Tématem a otázkami rozhovoru jsme se snažili přiblížit k oblasti dílčích výzkumných cílů, které ale byly v průběhu rozhovoru upravovány situačně.

Rozhovory byly prováděny v měsíci únoru roku 2020. Účastníci výzkumu byli seznámeni s účelem rozhovoru a s postupem nahrávání na diktafon mobilního telefonu. S provedením rozhovoru souhlasili všichni oslovení, i vedoucí vychovatelé dotazovaného. Rozhovory se uskutečnily v šatnách, které patří k jednotlivým kroužkům. Poté byly přepsány do doslovné transkripce, to znamená, že jsou zanechány všechny informace a výrazy.

4.5 Výzkumný soubor

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 95 respondentů. Z toho 83 dívek (87,4 %) a 12 chlapců (12,6 %) ve věkovém rozmezí 4 – 14 let. Průměrný věk respondenta byl 9 let.

Polostrukturovaný rozhovor byl veden se třemi chlapci a jednou dívkou. Průměrný věk chlapců byl 12 let, dívky bylo let 11. Snažili jsme si vždy vybrat jednoho respondenta z rozdílného kroužku. To se nám i podařilo, rozhovoru se zúčastnil chlapec navštěvující sportovní kroužek – nohejbal, chlapec navštěvující výtvarný kroužek, chlapec navštěvující vaření a dívka z tanečního kroužku.

Zmíníme se o postupu, jakým způsobem probíhal sběr dat. Nejdříve jsme emailovou korespondencí zkontaktovali ředitele či ředitelky vybraných volnočasových zařízení na Hodonínsku a Uherskohradištsku. Osloveno bylo osm zařízení, která se věnují volnočasovým aktivitám pro děti a mládež. Z osmi zařízení přišla kladná zpětná vazba od tří. Některá zařízení neodpověděla vůbec, další si to nepřála.

Dotazníky byly dětem rozdávány na začátku, či na konci kroužku tak, jak si to sám vedoucí vychovatel určil a před rozdáním byly děti tázány, zda mají přehled a vědomí o tom, co šikana je. Všechny děti odpověděly, že o šikaně byly již obeznámeny ve škole.

Při rozdávání dotazníků bylo všem dotazovaným zdůrazněno, že jejich odpovědi jsou anonymní a poslouží pouze ke statistickým účelům vypracování bakalářské práce. Dotazovaným byla oznámena možnost nezúčastnění se vyplňování, tuto možnost ovšem

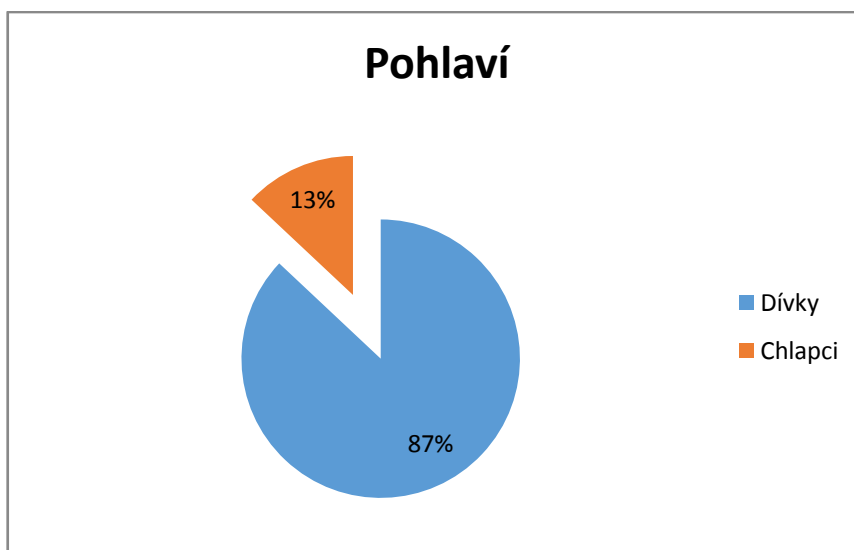
nezvolil nikdo, nikdo neměl problém s jeho vyplněním a všichni jej vyplnili ze svého vlastního rozhodnutí.

Dotazníkové šetření jsme tedy provedli v Domově dětí a mládeže na Veselsku ve dvou kroužcích a to Street dance – mladší skupina a Street dance – starší skupina. Dalším zařízením, které bylo otevřeno vyjít nám s výzkumem vstříc byl Dům dětí a mládeže na Kyjovsku, zde byl dotazník rozdán v kroužcích JUMP Junior a JUMP Teen a MasterChef. Třetím a posledním zařízením, kde jsme měli tu možnost dotazníkové šetření provést byl Dům dětí a mládeže na Bzenecku. Zde byl dotazník dětem rozdán v kroužcích Ano, šéfe!, výtvarný kroužek, moderní tance 1.-5. třída a moderní tance 5.-9. třída.

Následuje detailnější popis respondentů dotazníkového šetření:

V tomto tématickém celku detailněji přiblížíme respondenty, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření (v dotazníku otázky č. 1. č. 2, č. 3)

Šetření probíhalo v devíti kroužcích, ve kterých nám byl výzkum umožněn. Kroužky se nachází v Jihomoravském kraji, okres Hodonín. Vzhledem k charakteru kroužků, tvoří jejich převážnou část dívky. Celkový počet respondentů byl 95, z toho 83 dívek a 12 chlapců. Procentuální rozdělení chlapců a dívek je uvedeno níže.

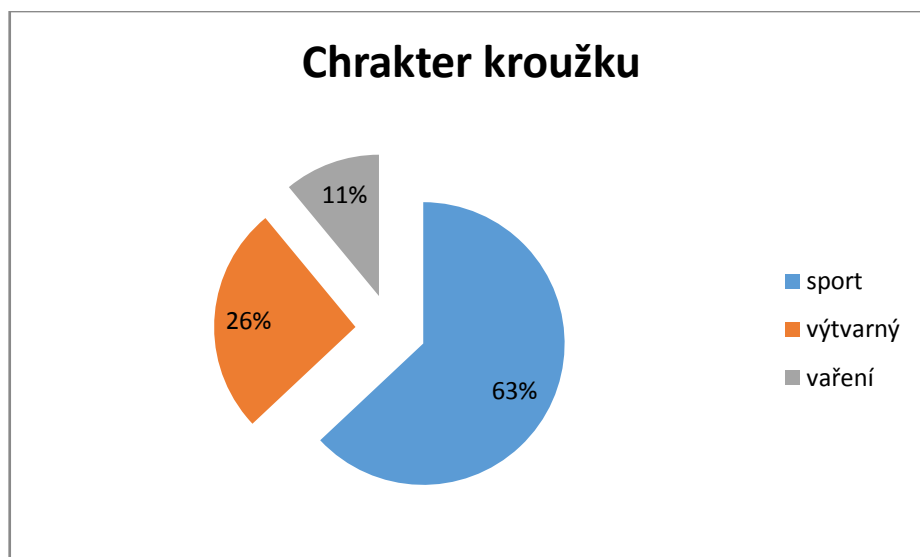
Graf č. 1 Pohlaví

Šetření bylo provedeno napříč třemi typy kroužků, které byly rozděleny také dle věku. Setkávali jsme se s kroužky, které byly rozděleny dle věku docházejících a hraniční a rozdělující věk dítěte byl 11 let. Níže uvádíme přesný číselný výčet:

- Street dance junior Veselsko 6 - 12 let 14 dívek, 4 chlapci

- Jump Kyjovsko 9 - 13 let 7 dívek
- Jump teen Kyjovsko 10 - 14 let 7 dívek
- vaření Kyjovsko 8 - 13 let 5 chlapců, 13 dívek
- vaření Bzenecko 9 - 11 let 1 chlapec, 6 dívek
- výtvarný Bzenecko 4 - 10 let, 8 dívek, 2 chlapci
- moderní tanec Bzenecko 7 - 9 let, 10 dívek
- moderní tanec Bzenecko 10 - 12 let, 4 dívky
- Jump teen Veselsko 9 - 15 let, 14 dívek

V následujícím grafu můžeme vidět procentuální rozdělení dětí dle obecného zařazení kroužku, který navštěvují, a ve kterém byl výzkum proveden.

Graf č. 2 Charakter kroužku

V tabulce níže představujeme dotazované v kvalitativním výzkumu, jejichž jména jsme záměrně změnili, z důvodu zachování anonymity.

Rozhovor	Fiktivní jméno
č. 1.	Petr, 13 let
č. 2.	Jáchym, 13 let
č. 3.	Olga, 11 let
č. 4.	Šimon, 10 let

Tabulka č. 1 Účastníci výzkumu

4.6 Analýza a interpretace dat

Analýzu a interpretaci dat jsme prováděli pomocí za I. rozboru položek dotazníku a za II. pomocí postupů otevřeného kódování.

V prvním případě byl dotazník tvořen z 13 otázek, jehož úkolem a smyslem bylo zjistit, zda se šikana v kroužku děje, jakým způsobem, kdo je většinou v roli agresora a kdo se stává agresorovou obětí. Celý dotazník naleznete v příloze.

V druhém případě byly rozhovory nahrávány na diktafon mobilního telefonu a následně transkripcí přepsány do psaného slova. Dalším postupem bylo otevřené kódování, tzv. vytvoření jednotlivých kódů pro dané části textu, kdy kódy byly zařazeny do tematicky podobných kategorií.

4.7 Problémy a rizika výzkumu

Problém ani riziko neshledáváme v ničem. Spíše nás může mrzet fakt, že provést výzkum svolila jen malá část oslovených zařízení. Žádné z dotazovaných zařízení neodmítlo, spíše již poté neodpovědělo. Dotazníkové šetření tak mohlo proběhnout ve větší míře s vyšším počtem dat.

Přece jenom bychom za menší problém uvedli to, že i když byly děti vyzvány k tomu, aby pracovaly samostatně, stávalo se, že mnohdy se většinou dívky shlukly do kroužku a debatovaly o tom, jakou odpověď zaškrtnou. Tím pádem se můžou zdát odpovědi těchto dívek, které to braly spíše jako kolektivní práci, irelevantní. Což se i následně potvrdilo při hlubším zkoumání v podobě rozhovoru. Z dotazovaných dětí bylo mnohdy velmi těžké

nějaké informace získat. Rozhovor jako takový jim nevadil, spíše bylo vidno, že se cizímu člověku svěřovat nechtějí. Z tohoto důvodu máme pro náš výzkum velmi krátké rozhovory.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V první části této kapitoly představíme výsledky kvantitativního výzkumu. Ten byl tvořen anonymním dotazníkovým šetřením.

Výsledky kvalitativního výzkumu jsou jsou prezenovány dle techniky vyložení karet, kdy bylo postupováno pomocí otevřeného kódování a to v druhé části. Při interpretaci výsledků jsou níže představeny kategorie, které vychází z otevřeného kódování. Interpretace výsledků byla doplněna citacemi odpovědí účastníků výzkumu. Označení výpovědí našich respondentů je označeno velkým počátečním písmenem smyšleného jména, číslo identifikuje řádek v transkripci.

Technika vyložení karet je dle autorů (Švaříček, Šed'ová, 2007) nejjednodušší nadstavbou nad otevřené kódování. Jde zkrátka o to, že výzkumník vezme kategorizovaný seznam kódů, kategorie vzniklé skrze otevřené kódování uspořádá do nějakého obrazce, či linky a na základě tohoto uspořádání sestaví text tak, že vlastně převypráví obsah jednotlivých kategorií. Není při tom dle autorů nutné, aby do výsledné analýzy vstoupily všechny kategorie, které byly vytvořeny. Můžeme si vybrat jen některé z nich, a to dle toho, do jaké míry se vztahují k naší výzkumné otázce, a také podle toho, jaká je mezi nimi vzájemná souvislost. Všechny kategorie, které výzkumník zahrne do analýzy tohoto stupně, spolu musí být nějakým způsobem spjaté. (Švaříček, Šed'ová, Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách, 2007, s. 226)

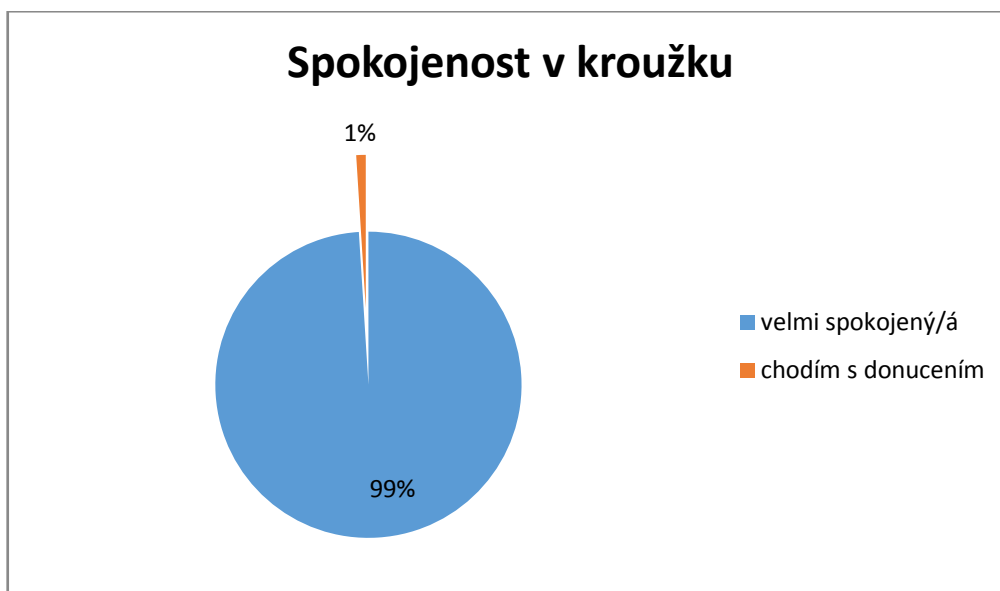
5.1 Výsledky kvantitativního výzkumu

Tato část se zabývá vyhodnocováním jednotlivých konkrétních odpovědí, které respondenti v dotazníku zaškrtili. Anonymní dotazník, který byl pro výzkum použit se skládá ze 12 uzavřených otázek, ve kterých měli respondenti vybrat jednu z nabízených možností a 1 otázky otevřené, kde měli respondenti napsat svůj věk. Ještě před tím, než byl dotazník respondentům rozdán, jsme se ústně informovali o tom, zda všichni vědí, co pojem šikana znamená. Jak jsme ze získaných odpovědí zjistili, všichni, i děti z prvního stupně základní školy vědí, co se za touto problematikou skrývá. Je to výsledkem osvěty na školách, kdy si školská zařízení berou za dosti důležité o této problematice děti informovat. 100 procent z dotazovaných odpovědělo na otázku kladně.

5.1.1 Spokojenost v kroužku, obsazenost v kroužku, vedoucí kroužku

V tomto tématickém celku prezentujeme odpovědi z otázek č. 4, č. 5, č. 6. Zaměříme se na spokojenost v kroužku, na vychovatele v kroužku a obsazenost pohlaví v daném kroužku.

Otázkou na spokojenost v kroužku jsme se snažili získat informace o tom, zda volnočasový kroužek děti navštěvují rády a jsou v něm spokojené nebo jen naplňují tužby svých rodičů. Procenuální vyhodnocení v následujících grafech vypovídá o tom, že jsou respondenti spokojeni a chodí do kroužku ze své vlastní vůle a rádi.

Graf č. 3 Spokojenost v kroužku

Z odpovědí získaných z otázky, ve které jsme se dotazovali na vedoucího kroužku a která pro nás byla jedna ze zásadních jsme zjistili, že vedoucí je přítomen/a po celou dobu trvání kroužku a jeho/její nepřítomnost nedává možnost potencionálním agresorům útočit na oběť, aniž by o tom vedoucí neměl přehled.

V poslední otázce z toho tématického celku jsme ověřovali data, která byla již na první pohled výzkumníkovi jasná, ve všech analyzovaných kroužcích je návštěvnost vyšší dívkami.

5.1.2 Agresor, oběť

V tomto tématickém celku prezentujeme odpovědi otázek č. 7, č. 8, č. 9, č. 10.

Otázka č. 7 byla v dotazníku zlomová, zde jsme zjišťovali fakta o agresorech.

Na výběr měli dotazovaní respondenti z možností: většinou dívka, většinou chlapec, nesetkal/a jsem se s šikanou. Jak z odpovědí respondentů vyplívá, 100 procent z nich se s žádnou šikanou v daném kroužku, kde byl průzkum uskutečněn, nesetkalo. V návaznosti na tuto otázku mezi dětmi probíhala diskuze, ve které bylo řečeno, že v kroužku se s šikanou opravdu nikdy nesetkali, setkávají se s ale na půdě školy.

Jestliže jsi zaškrtnl/a možnost nesetkal/a jsem se s šikanou, v doazníku již nepokračuj.

Na další otázky jsme od respondentů odpovědi nezískali. Jak z otázky č. 7 vzešlo, s šikanou se v kroužku nesetkali, proto již v dotazníku nepokračovali, následné otázky se týkali oběti agresora.

5.1.3 Opora

Tento tematický celek prezentuje odpovědi otázek č. 11, č. 12, č. 13

Pro oběti šikany je důležitá psychická podpora okolí. Následnými odpověďmi na tuto otázku jsme chtěli zjistit, jak svědkové v této situaci reagují. Z nabízených odpovědí: ano, zastal/a; ne, nezastal/a, měl/a jsem strach z agresora; ne, nezastal/a, nevěděl/a jsem jak reagovat a ne, nezastal/a, ale ohlásila jsem situaci dospělé osobě jsme pohled a postup respondentů nezjistili, protože se dotazovaní s šikanou nesetkali.

Pro tyto oběti je většinou velmi těžké se s touto skutečností někomu svěřit. Náš kvantitativní výzkum v podobě anonymního dotazníku nám měl zjistit, jak případná oběť reagovala na šikanu na svou osobu. Z následných nabízených odpovědí: ne, jsem v pohodě, nikdo si na mě nic nedovolil; ano, ale nikomu jsem se nesvěřil/a; ano, svěřil/a jsem se vedoucímu kroužku; ano, svěřil/a jsem se rodičům; ano, svěřil/a jsem se kamarádovi/kamarádce jsme žádná data nezískali v návaznosti na otázku č. 7, kdy respondenti uvedli, že se s šikanou nesetkali

Když se oběť šikany se svým problémem svěří a je za pomoci dospělé osoby následně řešen, může se zdát, že je to pro oběť východisko. Najdeme ale i příklady z praxe, kdy tato skutečnost agresora ještě více vyprovokuje k závažnější formě šikany. Z nabízených odpovědí na tuto otázku: ano, agresor dostal vynadáno a už si na nikoho nedovolil; nepomohlo, dospělý sice zakročil, ale agresor šikanuje dál a ne, dospělý nijak zakročil, takže agresor šikanuje dále jsme taktéž data nezískali, protože 100 procent dotazovaných respondentů šikanu ve volnočasových zařízeních nezažilo.

5.2 Výsledky kvalitativního výzkumu

5.2.1 Kategorie

Vzniklé kategorie jsou sestaveny a označeny na základě společných témat a provázaností kódů. Kategorie jsou následující:

pohlazení po duši

netýká se mě to

dobrý dojem

kůl v plotě

nerozumí závažnosti

těžko se o tom mluví

záliba

školská láska

5.2.1.1 Pohlazení po duši

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: kamarádská parta (Š6), upřímnost (J6), nulová zkušenost (P5), gentelman (J23), neděje se to (J25), zahledění do sebe (J9), utvrzení (P10), přátelství (P11), stručné potvrzení (P32), příjemné zjištění (P37), přátelské klima (Š12), kamarádky (O24).

Protože jsme předběžný výsledek kvantitativního šetření, který proběhl dotazníkovou formou, chtěli podložit autentickými výpovědmi respondentů a ověřit tak fakt, který ze šetření vzešel, jako první uvádíme kategorii „pohlazení po duši“, která vypovídá, že se děti ve skutečnosti opravdu s šikanou ve volnočasových zařízeních a v kroužcích, které navštěvují, nesetkávají. (P5): „*Je to tak, před kamarády jsem se nestyděl, s šikanou jsem se nesetkal.*“ (Š5): „*Nee, s šikanou jsem se v našem kroužku nesetkal, my jsme tam kluci s holkama takoví asi nejlepší kamarádi většinou, tak jsme tam v pohodě.*“ (J6): „*Ne, s šikanou jsem se nesetkal, ve vaření jsme všichni takoví pohodoví, takže ne, nějakou šikanu ne.*“ To se však nedá stoprocentně říct o všech. (O4): „*Noo, lehce jsem se styděla, protože holky v kroužku si ze mě občas dělaly srandu, že já jsem trošičku pevnější, než ony, tak mě s tím občas škádlily.*“

Na konci každého rozhovoru proběhlo pár rekapitulačních otázek, které měly utvrdit vše, co do té doby bylo řečeno. (P31): „*Takže abys to shrnul, tak mi potvrzuješ, to co jsi vyplní v tom dotazníku?* - *Ano. S žádnou šikanou jsi se v kroužku neseťkal?* - *Ne, vůbec.*“ (Š36): „*Dobře, tak abychom si to tak shrnuli, s šikanou v kroužku jsi se neseťkal?* - *Ne. Ani jsi nebyl svědkem šikany u vás v kroužku?* - *Ne-e. Můžeš říct, že to, co jsi zakroužkoval v dotazníku, byla pravda?* - *Ano.*“ (O37): „*Takže abychom to nějak zakončily. V kroužku jsi se setkala s šikanou?* - *Ano. Ale nebyla to šikana fyzická?* - *Neee. Byla to tedy psychická.* - *Ano. Kdy se do tebe holky navázely, měly k tobě připomínky a smály se ti.* - *Ano. I přes to, že jsi byla lepší, než ony.* - *Jo.*“

Zde jsme zjistili, že respondentka Olga v dotazníku neodpovídala popravdě. Měla stud před ostatními dívkami v kroužku. Byla od ostatních respondentek v minulosti šikanována výsměchem a posměšky na její postavu a měla obavy z toho, aby se situace neopakovala, kdyby zjistily, co do dotazníku zakroužkovala za odpovědi.

5.2.1.2 *Netýká se mě to*

Tato kategorie vznikla díky nasyceným kódům: starší rváči (Š28), rozdílné osoby (J17), úplní andílci (P25), incident z minulosti (Š33).

Tuto kategorii spojuje jedna věc – respondenti se zmiňují, že pokud se s šikanou v nějaké formě setkali – ať už osobně, či z doslechu – dělo se to na půdě školy. (Š33): „*Mmm, jediné co jsem slyšel od strašých kluků, ale to už bylo dřív, že jeden osmák šikanoval páťáka, dokonce mu i podkopával nohy, že z toho měl odřené kolena a lokty.*“ Někteří mají svoji teorii na to, proč se šikana ve školách vyskytuje. (J15): „*No ve škole si myslím že tam je víc takových, nebo my v kroužku jsme taková pohodová, ale ve škole máme občas aj takové lehké jakože trošku i děti jiné, které si berou občas věci víc, než by měly, nebo jsou takové trošku agresivnější, a to si potom občas kluci z vyšších tříd z nich dělají srandu a potom se tam ta šikana asi objevuje, ale v kroužcích nevím, tam jsem se s tím neseťkal.*“ Jiní vědí, co pojem šikana znamená, protože si o tom s učitelem či učitelkou povídali, ale nikdy se s šikanou osobně ani z doslechu neseťkali. (P23): „*Já jsem se s ní zatím nikdy neseťkal... Ale co jsem na druhém stupni tak jsme nic takového nedělali, myslím že na prvním taky ne. Vy jste takový dokonalý kolektiv?* - *No to zas ne, ale šikanu to ne-e!*“

Zde nám respondent Petr tvrdí, že se s šikanou nikdy neseťkal, neměla ale věta „...myslím, že na prvním taky ne“ hlubší význam? O tom můžeme už jen spekulovat.

Již při prvotním šetření dotazníkovou formou respondenti mluveným slovem uváděli, že v kroužku se s šikanou opravdu nesetkali, ale ve škole ano, ať už k vůli postavě, školnímu prospěchu, či například ani nevěděli, proč jsou zrovna oni obětí agresora. nebo Dále jsme toto téma ale nerozváděli. O šikaně ve škole náš výzkum není.

5.2.1.3 Dobrý dojem

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: vzájemné sympatie (Š17), má to smysl (J24), stejné zájmy (J16), kolegiálnost (J12), hezké vztahy (P29), spřízněná duše (O16).

Tato kategorie nám má přiblížit, jaké vztahy panují vzájemně mezi dětmi, či mezi dětmi a vedoucím vychovatelem kroužku.

Velmi důležitou roli v šikaně hrají vzájemné vztahy, vlastně tu nejdůležitější. Stávají se situace, kdy se z nejlepších kamarádů stanou největší nepřátelé a vzniká nám tím ta nejzákladnější a nejrozšířenější forma šikany – pomluvy.

Naši respondenti jsou ale v úplně jiné situaci. (O16): „*Ano, asi předchozí rok sem začala chodit moje nejlepší kamarádka Terka a s tou si tam teď vždycky tancujeme spolu, povídáme si,...*“ I chlapecká část našich respondentů na tom není jinak. (P28): „*Jak často chodíš do toho nohejbalu? - Chodím tam jednou týdně a to ve čtvrtek. A stavují se pro tebe kluci? - Jo ano. A ten vedoucí kroužku je v pohodě? - Ano, to je takový sympaťák a my si s ním rozumíme.*“ Navíc se k sobě umějí ve většině případů chovat slušně. (J11): „*A nebyl jsi někdy svědkem toho, že by se třeba ostatní někomu za něco smáli,...? - Ne, takhle si ze sebe srandu neděláme, my víme, že každému to jde jinak, takže ne-e, vůbec.*“ Což nám slovně potvrdila i vedoucí vychovatelka kroužku vaření, který respondent Jáchym navštěvuje. Vedoucí vychovatelka nám sama skutečnost sdělila před začátkem kroužku a před samým zahájením šetření. Dle ní se šikana v kroužcích, kde mají děti stejné zájmy, snad ani dít nemůže. Respondent Šimon, z výtvarného kroužku mluví o své vychovatelce jako o ochotné a příjemné ženě. (Š16): „*Paní vychovatelka je ochotná, příjemná, my ji máme tady všichni hrozně rádi a ona nás.*“

5.2.1.4 Kůl v plotě

Tato kategorie byla nasycena kódy: sám voják v poli (O23), lítost (Š35), sám proti všem (P17), jdi za štěstím (O35).

Tyto kódy nám vypovídají o jednotlivcích, kteří do styku s šikanou osobně přišli.

Respondentka Olga sice uvádí, že v kroužku má svoji příznivou duši, bohužel se s šikanou v tanečním kroužku setkala. Naštěstí se situace zlepšila a Olga agresorům již dokonce odpustila. (O23): „Myslíš, že u vás v kroužku je ještě někdo v podobné situaci, jako jsi byla ty? - Teď už ne, my nebo já s Terkou se bavíme víc samy a ostatní holky se mezi sebou bai v pohodě. Takže ne.“ Dle jejích slov a výrazu v řeči bylo opravdu jednoduché rozpoznat, že dívkám zloby z minulosti odpustila a ráda by se s nimi i bavila, pokud by o to dívky měly zájem. Petr uvedl, že do kroužku nohejbalu s nimi chodí spolužák, kterého slovně pošťuchují "jen tak ze srandy". (P16): „...on se baví ještě s jedním klukem, s tím se my moc nebavíme, a oni si o nás říkají taky nějaké kraviny, tak my mu to občas oplácíme. Ale my se s ním bavíme, ale občas se tak štveme navzájem.“

5.2.1.5 Nerozumí závažnosti

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: ani slza (P20), záminka se našla (P14), vsugerovaný názor (Š21), nepřenést přes srdce (O9), je to legrace (P7), výsměch (O39).

Již při rozhovorech a následném přehrávání si zpětně nahrávku nám neunikla jedna velmi podstatná věc. Děti sice dle jejich slov vědí, co pojem šikana znamená a obsahuje, ale nejsme si tak úplně jisti, zda podstatu chápou. (P10): „My jsme v nohejbalu celkem dobrá parta, myslím si, my se každý s každým bavíme. (P11): „A chodí tam někdo, kdo je šikanovaný třeba ve škole? - Nee, nebo vlastně jenom Libor, ale z toho si utahujeme, že on je takový trošku jiný, ale neděláme si z něho nějak velkou srandu.“ (P13): „Jak jiný? - On je takový, no trošku si většinou věci hodně bere, když řekneme nějaký vtip o něm, jakože jenom tak ze srandy ho prohodíme... (P15): „On si občas dělá srandu z nás, tak my mu to tak lehce oplácíme, no.“ Z toho lze vyvodit, že děti si neumí vyhodnotit závažnost situace. Respondent Petr zprvu uvádí, že v nohejbalu jsou dobrá parta a baví se všichni dohromady. Nakonec se doznává k posměškům k evidentně emočně slabšímu jedinci. Ale jako problém to nebere. Tady je jasný příklad toho, že opravdu ne všichni pojmu šikana rozumí. (P20): „A neplakal třeba k vůli tomu? - Nee, my to myslíme všechno ze srandy, takže se vždy usmíříme.“ Šimon se ve výtvarném kroužku setkal s jinou situací, ale i ta názorně poukazuje na fakt, že v tom děti nemají až tak úplně jasno. (Š18): „Tři roky, za tu dobu jsi se neseťkal s šikanou...? - Mmm, zatím nee, jenom jednou vlastně, ale ten kluk hned odešel on byl takový..no trošku..no, jakože myslím si, že kdyby sem chodil dýl, tak měl by asi lehce k tomu jakože šikanovat někoho, protože on byl starší než my, my většinou máme 10 až 11 let o on měl 13, takže nevím a zdál se mi takový...“ Petr, výtvarný kroužek, opět uvádí, že jde jen o legraci. (P7): „...věci v šatně jsme si s klukama schovávali jen tak ze srandy, ale

nijak jakože bysme to tam zapomenuli, to ne.“ Pojem šikana zřejmě nepochopily ani dívky z tanečního kroužku, které se vysmívali respondentce Olze. Nedokázaly se smířit s faktem, že jde Olze, i přes to, jakou má postavu, tanec z celé skupinky nejlépe. (O39): *„...a i přes to, že jsi byla lepší, než ony, se ti vysmívaly? - Jo. Takže ony ti takhle dokazovaly tu závist? - Hm, jo.“*

5.2.1.6 Těžko se o tom mluví

Tato kategorie byla nasycena kódy: obavy (O4), strach (O10), dobrá rada (O13), bolestivá pravda (O37), závist (O40).

Kódy a samotná kategorie se točí kolem jednoho respondenta, respektive respondentky, Olgy. Jako jedinná z dotazovaných zažila šikanování na vlastní kůži. V dotazníku ale neodpovídala popravdě, protože měla obavy z dalších posměšků, kdyby se k šikaně na její osobu, přiznala. (O4): *„Noo, lehce jsem se styděla, protože holky v kroužku si ze mě občas dělaly srandu, že já jsem trošičku pevnější než ony, tak mě s tím občas škádlily.“* V takovém případě doporučujeme situaci ohlásit dospělému – vedoucímu kroužku, či rodiči. Olga ale za vychovatelkou nešla. (O10): *„Mluvila jsi o tom s vedoucí kroužku? - Bohužel ne, protože jsem se většinou za to styděla a paní vedoucí byla většinou vždycky s náma, takže by to holky slyšely a potom nepotřebovala bych, aby se mi zase smály.“* Svě matce se ale s problémem svěřila. (O12): *„Ano, řešila jsem to s mamkou.“* v takových situacích je potřeba dítěti věřit a co nejvíce ho podržet. (O12): *„...jenže ta to moc neřešila, řekla mi, že se s nimi mám nachvíli přestat bavit a zkusit je ignorovat a nakonec to pomohlo, přestaly si mě ony všímat, já jich a teď už je to v pořádku.“* Situace, kdy dítě přijde za dospělým člověkem a svěří se mu, že se stal nebo je obětí šikany, jsou velmi vzácné. Většinou to dusí děti v sobě, stydí se, bojí se, že jim stejně nikdo neuvěří. Jenomže pokud je forma šikany od agresora k oběti opravdu velmi závažná, nemusí to pro dítě skončit dobře, spadne do těžké deprese, některé děti s myšlenkami na smrt. Proto je velmi důležité nepodceňovat náznaky, změny v chování dítěte, nálady. Nebýt podezřívavý, ale ostražitý.

5.2.1.7 Záliba

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: labutí jezero (O20), přiznej si to (O35), zdárné dokončení předchozího cíle (O32).

Tato kategorie a s ní související kódy pojednává pouze o respondentce Olze a jejím vztahu k jinému kroužku, který navštěvovala a o kterém také mluvila. (O29): *„Jenom jsem*

chodila na hru na flétnu.“ Přiznává, že v tomto kroužku se s šikanou nesetkala vůbec, hodiny hry na hudební nástroj byly totiž vždy po jednotlivcích. Tento kroužek již nenavštěvuje, uvádí, že se naučila ve hře již vše. (O32): *„Ano, já už tam chvílku nechodím, myslím, že od minulého roku, já už jsem v tom dobrá.“* V tanci je také mimořádně nadaná, ale sama si to nechce přiznat. (O34): *„...no všichni si myslí, že jsem v tom dobrá, ale já si sama sobě tak nepřipadám.“* Mohly Olgy sebevědomí narušit posměšky od dívek? Je to velmi pravděpodobné. Uvádí, že i přes to, že ji tanec velmi baví, láká ji opět jiný směr (O36): *„...víc mě to teď táhne k tomu uměleckému, třeba něco jako ta flétna, tak nevím.“* Má snad Olga strach, že by se mohla opět stát v tančném kroužku středem posměšků a proto volí alternativu kroužku po jednotlivcích? Dle dostupných informací se velké procento dětí nikdy s faktem, že se staly obětí šikany nesmíří a stále v nich plápolá plamínek obav a strachu.

5.2.1.8 Školní láska

Tato kategorie byla nasycena kódy: respekt (O28), chvalitebný prospěch (O26), praxí do praxe (J22), mezitřídní přátelství (Š26), informovanost (Š14), vědomí (Š13). Do této kategorie jsme zařadili kódy, které se nějakým způsobem dotýkají školního zařízení. Ať už jde o přátelství školní spojené s přátelstvím v kroužku (Š25): *„Jooo, skoro všechny holky jsou z béčka, jako kdyby z mé třídy a jenom s Adamem se setkáváme o přestávkách, protože my máme občas dovoleno jít o velké přestávce ven na školní dvůr a tam hrajeme hry a bavíme se.“* Nebo jde o rozdílné chování některých jedinců ve škole a v kroužku, v tomto případě máme na mysli dívky, které v kroužku tanečním šikanovaly respondentku Olgu. (O26): *„...v pohodě, ve škole jsem hodně prospěšná, mám maximálně dvojky aj ve škole holky, které si ze mě utahovaly, nejsou ta úspěšné jako já, ale zase ve škole si ze mě neutahují.“* Vysvětluje si to tím, že je většinou i o přestávkách ve třídě přítomen třídní učitel, ze kterého mají děti respekt (O28) *„...protože náš třídní učitel je skoro vždycky s námi ve třídě, tak jsem v klidu.“* Pojďme poukázat i na fakt, že ve škole kladou důraz na informovanost a prevenci šikany (Š13): *„...ano, aj jsme měli ve škole s paní učitelkou a paní zástupkyní sezení a říkali nám o tom, že šikana je špatná, že když budeme svědkem, že bysme to měli hned nahlásit.“* Respondenti již během dotazníkového šetření slovně uváděli, že informovanost ve škole na téma šikana je na vysoké úrovni. Různé přednášky či létáčky jsou těmi prostředky, které dětem přináší informace jak postupovat, když se stanou obětí šikany či svědkem šikany.

5.2.2 Shrnutí

Touto formou polostrukturovaného rozhovoru jsme se snažili hlouběji podložit fakta, která nám vzešla z prvotního dotazníkového šetření.

V rámci kategorie **Pohlazení po duši** jsme zjišťovali, zda se šikana ve volnočasových zařízeních, respektive kroužcích, ve kterých jsme výzkum prováděli, vyskytuje. Ve většině případů nám respondenti potvrdili výsledky dotazníkového šetření. Dotazovaní respondenti z řad chlapců uváděli, že v kroužcích mají dobré vztahy s ostatními a s šikanou, jako takovou, se neseťkali. Fungují zde opravdu velmi dobré vztahy mezi dětmi, dokonce si i mezi sebou pomáhají. Připouští, že se s šikanou možná setkali, ale jen z doslechu. To vede ke kategorii **Netýká se mě to**, kdy si chlapci vzpomněli na příklady šikany, které se k nim dostaly, ale to se dělo na půdě školy. Nejednalo se ani o jejich spolužáky, byli to příběhy agresorů a obětí z vyšších ročníků. Všechno tohle na nás působí a zdá se dělá **Dobry dojem**, z výpovědí jsme se dozvěděli, že velmi dobře fungují i vztahy mezi dětmi a jejich vychovateli v kroužcích. Nabité zkušenosti či vědomosti děti dokonce zužitkují i v reálném životě, příklad výpovědi respondenta z kroužku vaření. Jiní v kroužku najdou své nejlepší kamaráda, takzvané spřízněné duše, se kterými čelí proti všemu a všem. Než spřízněné duše ale našly, byli na všechno sami jako **Kůl v plotě**. Čelili posměškům druhých, vedli v sobě svůj vnitřní boj. Například respondentka Olga, která navštěvuje taneční kroužek, se nesvěřila ani své vedoucí, měla strach, že by se to mohly dozvědět nesprávné osoby a ještě víc ji ubližovat. Možná i proto to teď Olgu táhne k jiné činnosti, k takové, kterou bude navštěvovat jako jednotlivec a nebude muset mít obavy. Děti totiž kolikrát **Nerozumí závažnosti**, neumí si situaci reálně vyhodnotit. Kluci schovávání věcí v šatnách neberou jako šikanu, dokonce se velmi baví nad tím, když sledují oběť, jak je bezradná při svém hledání. Neberou to jako šikanu z jednoho prostého důvodu – oni si tyto incidenty navzájem většinou oplácejí. Tedy pokud se jedná o „silnější“ jedince. Ti „slabší“ mají smůlu. Možná jen nechtějí věci oplácet, protože jsou slušně vychovaní a vědí, co je správné a co ne. Jenomže tihle jedinci, pokud nic na svou obranu neudělají, budou středobodem agresorů pořád. Závist není dobrá vlastnost, a pokud se jedná o tu dívčí, je to ještě horší. Posměšky, úšklebky, dokonce i nadávky jsou schopny směřovat na konto osoby, která je v něčem lepší, než-li ony. **Těžko se o tom mluví** dětem, které takové situace zažívali nebo zažívají. Mají pocit, že když se svěří kompetentní osobě – učiteli, vychovateli, rodičům, a ti začnou situaci řešit, ještě si tím přitíží. Proto to většina obětí dusí v sobě. Mlčky trpí a čekají, až to skončí. Pokud to tedy někdy skončí. Mají pocit

méněcennosti, nechtějí se ponižovat před druhými, ikdyž vědí, že by jim mohli pomoci. Veškeré informace, o tom jak postupovat mají, jsou informovaní. O **Školní lásce** se zatím nikdo nezmínil, ovšem o silném přátelství, která fungují nejenom v okruhu třídy, ale i mezi třídami, nám děti pověděly. Ve škole funguje zřejmě přísnější režim, ti, kteří se stali agresory v kroužku si nedovolí v šikaně pokračovat i ve škole, stoprocentně ale tahle rovnice funguje i naopak. I přes všechny dobré a zlé věci si dotazované děti v kroužku našly **Zálibu**. Nikdo do něj nechodí s donucením, vždy se na hodinu těší. Protože když věc dělají rádi, jsou šťastní. Někteří zdárně dokončí pomyslnou metu a mají pocit, že naučili vše a splnili vše, co od nich bylo požadováno a naplnila se jejich očekávání a chtějí se posunout dál. Zakusit něco nového.

6 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ KVANTITATIVNÍHO A KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

Cílem výzkumné části bylo zjistit, zda se šikana ve volnočasových zařízení pro děti a mládež vyskytuje.

Z dotazníkového šetření jsme získali mírně zkreslená data. Sice vyšel stoprocentně jasně a to tak, že se šikana nevyskytuje, hlubší zkoumání polostrukturovaným rozhovorem tato data vyvrátilo. Možná to zapříčinil věk respondentů, ve kterém ještě nepovažují toto zkoumání a informace, které do dotazníku uvedou, za důležité. Vedoucí těchto kroužků nejsou z větší části pedagogickými pracovníky, jsou to lidé, kteří tuto záslužnou činnost mnohdy dělají ve svém volném čase. Při dotazování mluveným slovem k této problematice i jich samotných uváděli, že si šikany mezi svými svěřenci nevšimli. Jedna vedoucí však uvedla, že kontrola ze školní inspekce si skryté šikany v jednom z kroužků všimla. Uvedla, že se tato situace stala ve výtvarném kroužku a agresorem byla dívka, která ostatním rozkazovala, například jakou barvu mají použít, či jaký materiál mají použít. Nikdo z dětí to ale jako šikanu nebral. Nebrala to tak ani vedoucí kroužku, která dívku popisuje jako takovou, která se s vůdcovskými sklony již narodila.

Naopak kvalitativní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů nám dovolil do této problematiky proniknout hlouběji. Ze získaných informací nám vzešly dva pojmy: VEDĚT, co šikana znamená ale také VĚDĚT, že není dobré ji páchat. Například dívky, které v dotazníku uvedly, že se s šikanou v kroužku nesetkaly, byly označeny jednou z dotazovaných za agresorky. Tato dotazovaná se stala obětí jejich posměšků a narážek. Dále pak dotazovaní respondenti z řad chlapců, také do dotazníkového šetření uvedli, že se s šikanou v kroužku nesetkali, ale v rozhovoru se přiznají k vysmívání se druhému chlapci.

Je velmi obtížné získat z respondentů tohoto věkového rozmezí nějaká konstruktivní data.

Důležitou prevencí jsou dobré vztahy mezi dětmi v kroužku. Tomu z velké části může pomoci sám vedoucí. Měl by dětem jasně definovat možné formy šikany a velmi detailně monitorovat situaci mezi dětmi a včas zakročit. Dále tomu může pomoci spolupráce s okresním metodikem prevence, který zprostředkovává aktuální informace o šikaně. Metodik prevence se snaží dětem poskytnout zážitkový program ve stejných časových intervalech a dále tak, aby děti prevence bavila a byla nenásilná.

ZÁVĚR

Jak uvádí autor Parker (2017) ve své publikaci *Etika pro děti*: „*Odkud děti berou své hodnoty? Děti neučíme etickým a morálním zásadám z nějaké příručky. Děti se učí ohleduplnosti na základě toho, jaké chování jim ukazují jejich rodiče. Empatii se učí podle toho, jak moc se o ně rodiče zajímají. K štědrosti jsou vedeni tím, že přihlížejí tomu, jak štědrí jsou jejich rodiče k jiným. Tak tomu je odjakživa. Ty nejzákladnější morální a etická pravidla jim předávají nejvíce rodiče při každodenních interakcích. I když jsme jako rodiče zásadoví a vedeme děti k těmto hodnotám, můžeme ovšem mít děti, které lžou, podvádějí a vrážejí na ulici do druhých – je to tím, že rodiče nejsou pro děti jediným zdrojem učení. Pozitivní příklad rodičů je ovšem velmi cenný.*“ (Parker, 2017, s. 12) nejzásadnější a největší vzor pro své chování si děti berou z primární sociální skupiny – ze své rodiny.

Jsou dospělí, kteří si uvědomují, že jsou pro své dítě primárním vzorem, a pak jsou rodiče, kteří si to, že jdou příkladem svému dítěti, až tak moc neuvědomují. A je jen na každém z nás, co dítěti ukážeme a co si od nás do svého života dítě vezme.

Buďto mu jako rodič budu vzorným příkladem toho, že v životě sice nejsou všechny sociální vztahy dokonalé a perfektní, ale záleží jen na mě, jaké si je vytvořím a to tím, jak se k okolí budu chovat, a že to, co dávám, se ve většině případů i vrátí. Pokud budu k lidem laskavý, budou lidé laskaví i ke mně. Pokud budu lidem ochoten pomoci, pomoc se mi vrátí, až ji sám budu potřebovat.

Jestliže ale některé děti přicházejí na svět rodičům (z marnotratnosti, či jsou dokonce nechtěné), kteří na tak zodpovědnou roli ještě nejsou připravení nebo se rodiči vůbec stát nechtěli, je více než pravděpodobné, že na výchově a na tom, jaký budou dítěti ukazovat příklad, jim záležet nebude. Výchova bude flegmatická a možná v nejhorším případě agresivní. A podle toho se dítě bude chovat ve školce, ve škole, v zaměstnání apod. Šikanovat své spolužáky, kamarády, spolupracovníky. Zodpovědnost za takové chování by měli nést rodiče.

Dle průzkumu společnosti Scio z roku 2019, se s fyzickým nebo slovním ublížením setkala ve třídě drtivá část dětí, a více než polovina žáků 2. stupně základní školy se pak s šikanou setkala přímo. Šikany na školách neubývá, v roce 2019 navštívila Česká školní inspekce přibližně 700 základních škol, které oznámily šikanu. V roce předchozím byl podíl návštěv a nahlášených případů podobný, dlouhodobě se počet případů ale zvyšuje.

Pojďme a buďme dalším generacím příkladem, že svět je místo, kde je třeba se k sobě navzájem chovat hezky a beze strachu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. DUBIN, Nick, Šikana dětí s poruchami autistického spektra, Vyd. 1 – Praha : Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-553-0
2. ELLIOTOVÁ, M., Jak ochránit své dítě, Praha : Portál, 1995, ISBN 80-7178-034-0
3. HOFBAUER, B., Děti, mládež a volný čas, 1. vydání Praha : Portál, 2004, ISBN 80-7178-927-5
4. CHRÁSKA, M., Metody pedagogického výzkumu, 2. vydání Praha : Grada Publishing, 2016, ISBN 978-80-247-5326-3
5. KOHOUTEK, R., A KOL., Základy pedagogické psychologie, Brno : Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1996, ISBN 80-85867-94-X
6. KOLÁŘ, M., Bolest šikanování, 2. vydání Praha : Portál, 2001, ISBN 80-7178-513-X
7. KOLÁŘ, M., Nová cesta k léčbě šikany, 1. vydání Praha : Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-871-5
8. KOLÁŘ, M., Skrytý svět šikanování ve školách, 1. vydání – Praha : Portál, 1997, ISBN 80-7178-123-1
9. MARTIN, M., WALTMANOVÁ-GREENWOODOVÁ, C., ED., Jak řešit problémy dětí se školou, 1. vydání Praha : Portál, 1997, ISBN 80-7178-125-8
10. MATTHEWS, A., Stop šikaně!, 1. vydání BAROQUE PARTNERS s.r.o., 2015, ISBN 978-80-87923-06-1
11. PARKER, Michael, Etika pro děti, 1. vydání – V Praze : Stanislav Juhaňák – Triton, 2017, ISBN 978-80-7553-152-0
12. ŘÍČAN, P., Agresivita a šikana mezi dětmi, Praha : Portál, 1995, ISBN 80-7178-049-9
13. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., A KOL., Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách, 1. vydání Praha : Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-313-0
14. TRAIN, Alan, Nejčastější poruchy chování dětí, Vyd. 1 – Praha : Portál, 2001, ISBN 80-7178-503-2

15. VÁGNEROVÁ, K., A KOLEKTIV, Minimalizace šikany – praktické rady pro rodiče, 2. vydání Praha : Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-912-5

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod. a podobně

ed. editor

např. například

popř. popřípadě

s. strana

Sb. sbírka

tzn. to znamená

tzv. tak zvaný/á

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 Graf Pohlaví.....	41
Obrázek č. 2 Graf Charakter kroužku.....	42
Obrázek č. 3 Graf Spokojenost v kroužku.....	46

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Účastníci výzkumu.....	43

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník ke kvantitativnímu výzkumu

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Dobrý den, ahoj milé děti.

Jmenuji se Nikola Křížková, bydlím ve Vracově a momentálně studuji vysokou školu ve Zlíně a mým studijním oborem je sociální pedagogika.

Pomůžete mi prosím s vyplněním níže psaného dotazníku?

Vaše odpovědi jsou anonymní, nikde nebudou zveřejněny a poslouží pouze k statistickým účelům vypracování mé práce. Na vyplnění máte neomezený čas, odpovídejte popravdě.

Kroužkujte hvězdičky

Otázka č. 1 Jsem (zakroužkuj): * dívka * chlapec

Otázka č. 2 Je mi _____ let (doplň)

Otázka č. 3 Chodím do (zakroužkuj):

* sportovního kroužku

*společenského kroužku (společenské hry)

* modelářského kroužku (a další ruční práce)

Otázka č. 4 Jsem v kroužku spokojený/á (zakroužkuj):

* ano, chodím velmi rád/a

* jak kdy, někdy se mi chce, někdy nechce

* nejsem spokojený/á, chodím, protože to chtějí rodiče

Otázka č. 5 Vedoucí kroužku je přítomen/a (zakroužkuj):

* po celou dobu kroužku

* odskakuje si pryč

Otázka č. 6 Obsazenost našeho kroužku je (zakroužkuj):

- * vyšší počet dívek
- * vyšší počet chlapců
- * počet dívek i chlapců je vyrovnaný

Otázka č. 7 Pokud jsem se s šikanou setkal/a, agresorem (ten, co šikanuje) byl/a

(zakroužkuj): *většinou dívka   *většinou chlapec   * neseťkal/a jsem se s šikanou

/jestliže jsi zaškrtnl/a možnost „neseťkal/a jsem se s šikanou“ v dotazníku již nepokračuj/

Otázka č. 8 A obětí byl/a (zakroužkuj): *dívka   *chlapec

Otázka č. 9 Setkal/a jsem se s šikanou (dále zakroužkuj s jakou šikanou ses v kroužku setkal/a a na číselné stupnici od 1 do 5 vyznač, jak moc je pro tebe problém závažný, když číslo 1 je nejlehčí forma šikany a číslo 5 ta nejzávažnější)

- * pomluvy, sprosté nadávky 1 2 3 4 5
- * podkopávání nohou 1 2 3 4 5
- * vysmívání se druhému, slabšímu 1 2 3 4 5
- * brání osobních věcí a následné schování 1 2 3 4 5
- * kopání do druhého 1 2 3 4 5
- * jiné (vypiš) _____ 1 2 3 4 5

Otázka č. 10 Pokud jsem se s šikanou setkal/a a setkávám, děje se to (zakroužkuj):

- * pokaždé, když jsme v kroužku
- * jen občas
- * stalo se to pouze jednou za školní rok

Otázka č. 11 Pokud jsi byl/a svědkem šikany, zastal/a ses oběti? (zakroužkuj):

- * ano, zastal/a
- * ne, nezastal/a, měl/a jsem strach z agresora
- * ne, nezastal/a, nevěděl/a jsem jak reagovat
- * ne, nezastal/a, ale ohlásila jsem situaci dospělé osobě

Otázka č. 12 Byl/a jsi někdy obětí šikany? (zakroužkuj):

- * ne, jsem v pohodě, nikdo si na mě nic nedovolil
- * ano, ale nikomu jsem se nesvěřil/a
- * ano, svěřil/a jsem se vedoucímu kroužku
- * ano, svěřil/a jsem se rodičům
- * ano, svěřil/a jsem se kamarádovi/kamarádce

Otázka č. 13 Pomohlo, když jsem se svěřila dospělé osobě? (zakroužkuj):

- * ano, agresor dostal vynadáno a už si na nikoho nedovolil
- * nepomohlo, dospělý sice zakročil, ale agresor šikanuje dále
- * ne, dospělý nijak nezakročil, takže agresor šikanuje dále

DĚKUJI ZA TVŮJ ČAS PŘI VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU